

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Ing. Bc. Martin Lejsal

Zpřítomnění oběti Krista při mši svaté v dokumentech magisteria

Diplomová práce

Vedoucí práce: Tomáš B. Mohelník, OP., Th.D.

Praha 2017

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 4. 2017

Ing. Bc. Martin Lejsal

Bibliografická citace

Zpřítomnění oběti Krista při mši svaté v dokumentech magistera [rukopis]: Diplomová práce / Ing. Bc. Martin Lejsal; vedoucí práce: Tomáš B. Mohelník, OP., Th.D. -- Praha, 2017. -- 75 s.

Anotace

V diplomové práci „Zpřítomnění oběti Krista při mši svaté v dokumentech magisteria“ se zabývám způsobem, jakým církev nauku a víru v toto mystérium předkládala ve svých magisteriálních dokumentech. První část práce se věnuje popisu vztahu Syna vůči Otci v Trojici a rozboru klíčových textů Písma Starého i Nového zákona, které církev k tomuto tématu vztahuje. V druhé části se zabývám některými texty schválených dokumentů Tridentského koncilu o eucharistii a mešní oběti. Třetí část obsahuje pohled papeže Pia XII. na eucharistickou oběť a její zpřítomnění, jak je zachycen v dokumentech *Mystici corporis*, *Mediator dei* a *Humani generis*. Čtvrtá část mé práce zkoumá způsoby prezentace mystéria eucharistické oběti ve vybraných dokumentech II. vatikánského koncilu a v průběhu pontifikátu papežů Pavla VI., Jana Pavla II. a Benedikta XVI.

Klíčová slova

Oběť, mše svatá, oběť Krista, zpřítomnění, velekněz, magisterium.

Abstract

In my diploma's thesis „Representation of the Christ's sacrifice during the Holy Mass in the documents of the magisterium.“ to deal with the way how the church doctrine and faith in this mystery in their documents is submit. The first part is devoted to describe Son's realitonship to Father in Trinity and analysis of the key texts of the Scriptures of the Old and New Testaments that the Church on this topic covered. The second part deals with some texts approved documents, the Council of Trent on the Eucharist and the Sacrifice. The third part contains the view of Pope Pius XII. on the Eucharist and its actualization, as reflected in documents *Mystici corporis*, *Mediator Dei* and *Humani generis*. The fourth part of my work explores ways of presenting the mystery of the Eucharistic Sacrifice in selected documents II. Vatican and during the pontificate of Pope Paul VI., John Paul II. and Benedict XVI.

Keywords

Sacrifice, holy mass, Christ's sacrifice, representation, high priest, magisterium.

Počet znaků (včetně mezer): 145 338

Poděkování

Děkuji panu doktoru Mohelníkovi za trpělivost, se kterou mne vedl při formulaci tématu i v průběhu jeho zpracování. Mojí ženě pak děkuji, že mne při práci podporovala a při všech starostech denního života vytvořila harmonickou a tvůrčí atmosféru.

Obsah

Úvod.....	7
1. Biblický základ eucharistické oběti	9
1.1. Podstata oběti Krista	9
1.2. Genesis 14.....	11
1.3. Malachiáš 1	12
1.4. Jan 6	13
1.5. Slova ustanovení	16
1.6. 1 Korintským 10-11	22
1.7. List Židům.....	26
1.8. Shrnutí.....	28
2. Tridentýský koncil	30
2.1. Historický kontext Tridentýského koncilu	30
2.1.1. Změny ve společnosti.....	30
2.1.2. Stav církve – renesanční papežství	31
2.1.3. Duchovní proudy.....	32
2.1.4. Lutherovy výtky církvi.....	33
2.2. Dokumenty Tridentýského koncilu	34
2.3. Dokumenty Tridentýského koncilu vztahující se k eucharistii.....	35
2.3.1. Dekret o svátostech obecně.....	35
2.3.2. Dekret o svátosti nejsvětější eucharistie	36
2.3.3. Dekret a učení o mešní oběti.....	38
2.3.4. Kánony o mešní oběti.....	39
2.3.5. Rozbor Hlav I-II.....	41
2.3.6. Vztah mše svaté k oběti na kříži	42
2.3.7. Metafyzická podstata oběti	43
2.4. Shrnutí.....	44
3. Magisterium před II. vatikánským koncilem	47
3.1. Vývoj nauky o eucharistické oběti po Tridentýském koncilu	47
3.2. Eucharistická oběť v dokumentech Pia XII.	48
3.2.1. Mystici corporis	48
3.2.2. Mediator dei	50
3.2.3. Humani generis	53
3.3. Shrnutí.....	54
4. Magisterium od II. vatikánském koncilu	56
4.1. II. vatikánský koncil	56
4.1.1. Konstituce Lumen gentium	56
4.1.2. Konstituce Sacrosanctum Concilium	58
4.1.3. Dekret Presbyterorum ordinis	59
4.1.4. Shrnutí	60
4.2. Pontifikát Pavla VI.....	61
4.2.1. Mysterium fidei	61
4.2.2. Shrnutí	63
4.3. Pontifikát Jana Pavla II.	63
4.3.1. Redemptor hominis	63
4.3.2. Dominum et vivificantem	64
4.3.3. Ecclesia de Eucharistia.....	64
4.3.4. Katechismus katolické církve	66
4.3.5. Shrnutí	67

4.4. Pontifikát Benedikta XVI.	68
4.4.1. Sacramentum Caritatis	68
4.4.2. Shrnutí	71
Závěr	72
Seznam použitých zkratk.....	76
Seznam literatury	77
Přílohy	80

Úvod

Když jsem jako kazatel Církve adventistů sedmého dne vysluhoval pro své farníky Večeři Páně, všichni byli přesvědčení, že chléb a víno, jsou pouhými symboly Kristovy přítomnosti. Jen já, pronášeje slova: *Toto je moje tělo, které se za vás vydává* jsem někde hluboko uvnitř tušil, že přece musí jít o víc než o pouhá bezobsažná znamení. Neskončila snad smrtí Krista doba předobrazů? Nepřišla v něm plnost skutečnosti? Proč by nám zanechal sice krásnou, nicméně starozákonním obětem podobnou symboliku?

Vnitřní bouři, které moje srdce poskytlo dostatek prostoru, jsem se snažil potlačit. Zvláště když jsem uvážil a neustále si jako správný protestant opakoval, jak bezbožné jsou ty katolické mše, ve kterých znovu obětují Krista, a tak znevažují jeho oběť na kříži. Cožpak nebyla dostatečná, že je nutné ji neustále obětí mše svaté doplňovat?

Přešla léta, Církev adventistů přestala být mým domovem a stala se jí katolická církev. S neutuchající radostí a vnitřní svobodou jsem přijal pravdu o transsubstanciaci. Slova Kristova při poslední večeři tak v mém srdci konečně došla svého naplnění.

Ale jedna obava a úzkost zůstaly. Není obětní podstata mše svaté přeci jen modloslužbou, znehodnocující kalvářskou oběť? Nikdo, kdo si podobné otázky nekladl, nepochopí, jakou úlevu jsem prožil, když jsem se při studiu katolické teologie dozvěděl, že při mši Krista znovu neobětujeme, pouze je jeho oběť, kterou za nás přinesl na kříži zpřítomněna. Ačkoli to působilo dojmem spíše nějaké kvalitní scifi, důležité bylo vědomí, že ve mši neobětujeme nic a nikoho stále znovu. Víra, že jsem při mši svaté v přítomnosti Krista na kříži byla postačující. Způsob, jakým se to odehrává, jsem neřešil.

Má radost však neměla mít dlouhého trvání. Coby vášnivý čtenář, sáhl jsem jednoho dne po Schallerově Římském misálu.¹ A tam se moje dosavadní chápání mše svaté a její obětní podstaty roztříštilo na kusy. Dočetl jsem se, že:

„Láska Kristova k nám vymyslila však ještě způsob, kterým by se tato krvavá oběť nekravě opakovala...Mše svatá není pouhou upomínkou na oběť kříže, nýbrž skutečnou obětí, ve které sám Ježíš Kristus se pod způsoby chleba a vína svému nebeskému Otci nekravě obětuje...tu obětuje Spasitel opět a opět ve mši svaté své Tělo a svou Krev, které byly za nás kdysi vydány, a tím i všechnu poslušnost a čest, kterou vzdal Otci svým životem a svou smrtí.“

Následovaly dlouhé měsíce a roky neustálého přemýšlení, jak to s obětí mše svaté vlastně je. Je oběť kříže pouze zpřítomněna, jakoby časoprostorově přenesena, nebo se

¹ SCHALLER. Marian. *Římský misál*. 1. vydání. Praha: Dědictví Svatojanské. 1925, s. 12-13.

Kristus při mši obětuje opakovaně? Jak by pak církev mohla jedním dechem vyznávat, že nemá jinou oběť, než je ona kalvárská, která se uskutečnila v konkrétním historickém čase? Olej do ohně přilila i četba některých starých dogmatických traktátů.²

Mé hledání nakonec logicky vyústilo do výběru tématu diplomové práce. Společně s panem doktorem B. T. Mohelníkem, vedoucím mé práce, jsme formulovali její název: *Zpřítomnění oběti Krista při mši svaté v dokumentech magisteria*.

Mým hlavním cílem je hledat v magisteriálních dokumentech církve³ odpovědi na následující otázky:

- Jak a s jakým porozuměním používá církev výraz *zpřítomnění*?
- Obětuje se Kristus při mši svaté opakovaně, a pokud ano, co to znamená?
- Jakým způsobem by pak byla zajištěna víra, že máme pouze jednu oběť, a to oběť kříže?

Předkládaná práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. V první zkoumám úseky Písma svatého, které nejvýrazněji pojednávají o eucharistii. Cílem je položit biblický základ k pochopení nauky a víry církve vztahující se k obsahu mše svaté.

Druhá část pojednává o magisteriálních dokumentech schválených na Tridentském koncilu a jakým způsobem v nich církev podává svoji víru v obětní podstatu eucharistie.

Třetí část je věnována magisteriu po Tridentu, zejména třem encyklikám papeže Pia XII. Čtvrtá část popisuje přístup magisteria v těchto otázkách tak, jak se odrazily v některých dokumentech II. vatikánského koncilu a v průběhu pontifikátů papeže Pavla VI., Jana Pavla II. a Benedikta XVI.

² Například Richard Špaček.

³ Zajímá mne to, co církev skutečně a oficiálně věří.

1. Biblický základ eucharistické oběti

Písmo svaté Starého i Nového zákona, obsahuje široké spektrum textů, odkazujících na eucharistickou nauku tak, jak ji praxe i víra katolické církve aplikují. Protože se však ve své práci zaměřuji pouze na oblast zpřítomnění oběti Krista při mši svaté, budu se v dalším textu zabývat pouze těmi místy Písma svatého, které se k této problematice vztahují. Následující podkapitoly jsou členěny podle biblických knih, které na obětní charakter mše svaté církev vztahuje.

Předem upozorňuji, že nejsou použity pouze novodobé katolické komentáře k biblickým knihám vydaným v českém jazyce z důvodu, že ne vždy dostatečně reflektují nauku a víru o oběti Krista ve mši svaté. Proto ve své práci vycházím i ze starých dogmatických traktátů a exegetických prací, ve kterých nacházím vysvětlení, a především zdůvodnění toho, čemu církev dva tisíce let věřila a věří.

Dále upozorňuji na skutečnost, že na základě dokumentu PBK⁴ vycházím z víry církve, že nelze pochybovat o pravdivosti událostí a slov obsažených v evangeliích, čímž by se znevažovala autorita apoštolů a svědků Krista.

1.1. Podstata oběti Krista

Než přistoupíme k promýšlení, v čem spočívá oběť Krista, je nutné alespoň krátce pohovořit o Trojjediném Bohu z hlediska jeho vnitro trojiční vztahovosti. Jednou ze základních skutečností, které k Bohu vztahujeme, je jeho transcendence vůči světu. Nejde pouze o to, že Bůh je větší, mocnější a cokoli jiného než my. Jde zejména o to, že Bůh je i osobou, protože pouze a jen osobový Bůh, může být nadřazen osobnímu stvoření a to svobodně.

Bůh totiž může existovat bez světa, který stvořil, svět bez Boha nikoliv. Bůh je beze světa kompletní, svět mu nic nepřidává. Je na něm nezávislý, tedy transcendentní. Přestože je na stvoření nezávislý a svobodný, přesto ho ve své svobodě, díky své transcendenci, tvoří a komunikuje s ním. Ve stvoření i v dějinách spásy.

Pokud je Bůh navzdory své transcendenci vůči stvoření navenek vztahový, pak je nutné, aby byl vztahový i uvnitř sám v sobě. Jinak by mu stvoření možnost vztahovat se k němu něco přidávalo a nemohl by být na světě nezávislý.⁵

⁴ INSTRUKCE PAPEŽSKÉ BIBLICKÉ KOMISE: *O historické pravdivosti evangelií*. Řím, 1964.

⁵ POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*. 1. Vydání. Praha: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2007, s. 26-28.

Pokud se Bůh aktem stvoření daruje, existuje opět pravzor v Trojici. Musí zde být Dárce, Obdarovaný a Dar. Tři musí být osobami, ne pouze nějakými energiemi. Trojjediný nemiluje pouze sebe. Otec při úkonu plazení se plně dává Synu, daruje mu vše, co má, včetně celého božství. Syn s vděčností vše přijímá a v úkonu díkuvzdání vše Otcí vrací. Toto vzájemné odevzdávání se, se uskutečňuje v Duchu svatém.

Tento úkon naprostého darování se druhému vyžaduje úplné ustoupení a vytvoření místa pro druhého.⁶ Protože toto ustupování druhému a prostupování se navzájem je v Trojici naprosto dokonalé, lze rozlišit osoby Boží Trojice pouze těmito vztahy. Otec jako Dárce, Syn jako obdarovaný, plně se vydávající Otcí a Duch svatý jako dar.⁷ Z této skutečnosti lze vyvodit, že synovská podstata osoby Syna je věčně trvajícím. On byl, je a bude sebevydáním se Otcí.

Podstatnou skutečností je, že člověk byl stvořen skrze Syna, tedy k naší vlastní podstatě, lidské přirozenosti patří, že chceme-li dojít plné realizace, musíme vycházet ze sebe sama. Darovat se druhému, vytvářet v sobě a ve svém životě prostor pro druhého, tak jako Syn činí v Trojici vůči Otcí.

Na počátku dostal člověk příležitost, tuto svoji mohutnost realizovat prostřednictvím stromu dobrého a zlého. Naprostou poslušností Bohu, nehledě na to, co říkal had, by člověk odevzdal sebe sama Bohu. Upřednostněním Otce, očekáváním, až naplní ve svůj čas a jeho cestou vše, nač pomysleli, byli by plně prostoupeni Darem Otce. Tak jako v Trojici Syn. Nastal opak. Člověk upřednostnil sebe sama před dáním se Bohu a ztratil tak schopnost sjednocení s Bohem. Musel proto odejít a začaly dějiny spásy člověka, dějiny, ve kterých Bůh koná vše pro to, aby se člověk mohl znovu vrátit zpět do vztahů Trojice.

Lidská přirozenost je však nakažena právě touto neochotou a neschopností plného sebevydání se Otcí po vzoru Syna. Lidé by nikdy nebyli schopni obětovat se zcela a beze zbytku jako osoba Syna v Trojici, k jejímuž obrazu jsme byli stvořeni. Od prvního Adama přebíráme všichni právě tuto Boha neschopnou, Bohu uzavřenou, odpírající se lidskou přirozenost.

Zde se dostáváme konečně k podstatě oběti Krista. Protože počátkem vnějšího úkonu neodevzdání se Bohu v ráji, tedy jezení ze stromu dobrého a zlého byla vnitřní neochota

⁶ Termín kenóze, je v Písmu spojen se sebezmařením, vyprázdněním se osoby Syna při přijetí lidské přirozenosti, tedy s vtělením. Flp 2, 5-11. Ve vnitrotrojických vztazích osoba Syna sama sebe Otcí plně odevzdává, ale obětuje se osoba Syna skrze lidskou přirozenost historického Ježíše.

⁷ POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 84.

se Bohu zcela v důvěře odevzdat, tak i u Krista byla podstata oběti nikoli v utrpení kříže, ale ve vnitřním úkonu naprostého sebedarování se Otcí.⁸

Osoba Věčného Syna, která v sobě hypostaticky sjednotila lidskou i božskou přirozenost, právě v této lidské přirozenosti prožila od vtělení do smrti na kříži oběť Bohu. Plné sebevydání se Otcí, které je osobě Syna v imanentní Trojici vlastní. Lidská přirozenost je jeho vzkříšením zcela nezvratitelně zafixována v úkonu naprostého sebevydání se Otcí a tato jeho oběť byla nanebevstoupením Otcem přijata. Skrze Syna, s ním a v něm, je možné vydat sebe sama Otcí, přidávat se k jeho věčně trvajícím úkonu oběti.

Syn v Trojici vždycky byl, je a bude věčným sebevydáním se Otcí. Tento úkon nezačíná, nekončí, nelze ho opakovat. Prostě je.⁹

1.2. Genesis 14

V textu Genesis 14, 18-20 je zaznamenán příběh Abrama vracejícího se z vítězného boje. Vstříc mu vyšel král Šálemu Malkisedek, kněz Boha nejvyššího. Ten Abramovi nejen požehnal, ale také přinesl chléb a víno.

„A šálemský král Malkisedek přinesl chléb a víno, byl totiž knězem Boha nejvyššího. Požehnal mu: Požehnan buď Abram Bohu nejvyššímu, jemuž patří nebesa i země. Požehnan buď sám Bůh nejvyšší, jenž ti vydal do rukou tvé protivníky.“

Podle tradice přinesl Malkisedek chléb a víno v oběť Bohu na což poukazuje odkaz na jeho kněžství.¹⁰ Jeho kněžství je tedy spojeno nejen s požehnáním, ale i s obětními dary chleba a vína, neboť kněz obětuje.

Církev již od počátku viděla v tomto textu Písma odkaz na Krista. Smíme se odvážit tohoto spojení na základě slov Žalmu 110, 4: *„Hospodin přísahal a nebude želeť: Ty jsi kněz navěky podle Malkisedekova řádu.“*, který je citován v listu Židům¹¹ na podporu Krista kněze ačkoli nebyl z kněžského rodu, stejně jako Malkisedek.

Pokud je však Kristus naplněním Malkisedekova kněžství, pak nejen tím, že nepocházel z kněžského rodu, ale i obětí, kterou přinesl. Malkisedek tak byl i předobrazem v přinesení oběti chleba a vína.¹² Kristus měl přinést podobnou oběť jako

⁸ Žid 10, 5-10.

⁹ Tato skutečnost je pro naše téma významnější, než se zdá. Touto optikou je nutné nahlížet eucharistii a oběť mše svaté. Je základním fundamentem pro další zkoumání.

¹⁰ WOLF, Václav. *Dogmatika De sacramentis*. 2. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1994, s. 3-4.

¹¹ Žd 5, 6. 7, 1-3.

¹² ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1922, s. 332.

Malkisedek, což se naplnilo při poslední večeři s učedníky před jeho zatčením a ukřižováním. Byla to oběť jeho těla i krve pod způsoby chleba a vína.¹³

Na základě výše uvedeného lze přijmout fakt, že Kristova poslední večeře byla naplněním nejen Malkisedekova kněžství, ale i jeho oběti. Proto v příběhu o Malkisedekovi a jeho obětním úkonu církev spatřuje předobraz své vlastní oběti, kterou je Kristus.¹⁴ Poslední večeře tedy měla i na základě starozákonního svědectví, které prošlo relekturou novozákonních autorů, obětní charakter. Tento způsob pochopení uvedeného textu Gn 14 byl znám i u církevních otců. Například sv. Augustin napsal, že: „*U něho se poprvé vyskytla oběť, jakou nyní podávají pravému Bohu křesťané po celém světě.*“¹⁵

1.3. Malachiáš 1

Text v knize proroka Malachiáše 1, 11 zní:

„Od východu slunce až na západ bude mé jméno veliké mezi pronárody. Na každém místě budou přinášet mému jménu kadidlo a čistý obětní dar. Zajisté bude mé jméno veliké mezi pronárody, praví Hospodin zástupů.“

Chceme-li být věrní textu, který před námi leží, nelze pominout jeho význam, který měl pro izraelské kněze. Jde o období kolem poloviny 5. století, mezi dokončením druhého chrámu a příchodem Ezdráše a Nehemjáše. Rod Levi nevykonával svoji službu podle Hospodinových příkazů a svévolně přinášel nemocné a kulhavé oběti do Božího domu.¹⁶ Tím znesvěcovali Bohem ustanovenou obětní službu.

Bůh je skrze prorocká slova před tímto jednáním varuje a předpovídá zrušení výlučnosti přinášejících obětí v jeruzalémském chrámu, a naopak rozšíření čisté oběti do celého světa a mezi všechny národy. Tedy už ne pouze Izrael, ale celý svět bude Bohu sloužit obětí, která nebude poskvrněna.

Je zcela zřejmé, že touto novou, čistou obětí není míněna jakákoli oběť pohanská, protože ta nemá vnitřní spojitost s obětí Krista¹⁷. Dále není možné tuto oběť vztahovat na židovské oběti konané správně a na celém světě. Židé nikdy nepřinášeli své oběti po celém světě, neboť neobývali každou zemi. Navíc, oběti nesměly být přinášeny nikde

¹³ WOLF, Václav, *Dogmatika De sacramentis*, s. 4.

¹⁴ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995, s. 343, čl. 1333.

¹⁵ AURELIUS, Augustinus. *O Boží obci*. Přetisk prvního vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, XVI. 22.

¹⁶ *Český ekumenický překlad*. 16. (7. opravené) vydání. Úvod ke knize Malachiáš. Praha: Česká biblická společnost. 2008.

¹⁷ Pohanské oběti ve své podstatě měly Boha získat. Přivést na stranu obětujícího. Aby se mu otevřela cesta k Bohu. Naproti tomu Bůh dal svého Syna, aby zachránil, získal člověka. Aby mu otevřel cestu zpět.

jinde než v chrámu v Jeruzalémě. Mimo tento chrám byly nezákonné. Bůh také postupně posunoval dějiny spásy až k oběti Krista.

Z textu je zřejmá jakási univerzalita nové oběti, což poukazuje na mesiášskou dobu. Oběť má být přinášena od východu až na západ, na každém místě a mezi všemi národy. A především, jde o odkaz do budoucnosti.¹⁸

S jistým ostychem nutno dodat, že touto předpověděnou obětí není ani oběť Krista na kříži, která se odehrála na počátku prvního století v Jeruzalémě. Důvod je prostý. Byla přinesena lokálně a historicky pouze jednou.¹⁹ Text ovšem hovoří o této oběti ve vztahu ke všem místům a k jejímu opakovanému přinášení.

Lze tedy říci, že svého skutečného naplnění došla prorocká slova poprvé při poslední večeři Krista s apoštoly. Zde, jak církve věří, byla ustanovena eucharistická oběť Krista a od té doby až po dnešní čas, je po celém světě a mezi všemi národy přinášena jako čistý obětní dar Hospodinu.²⁰ Skrze oběť dokonalého odevzdání se Krista Otci, jako druhého Adama, jako prvního z nového lidu, přítomnou při mši svaté skrze transsubstanciaci, vstupujeme a obětujeme se spolu s Kristem Otci.

1.4. Jan 6

Text v Janově evangeliu zachycuje událost, kterou ostatní evangelia nemají. Někteří exegeté se domnívají, že tento oddíl evangelia je pozdějším eucharistickým dodatkem k řeči, která původně neobsahovala ani náznak podobného tématu.²¹ Tím bychom však stáli před skutečností, že Kristu byla vkládána do úst slova, která nikdy neřekl. Při výkladu textu tedy vycházím z předpokladu, že ačkoli nejde o stenografický, přesto však záznam Kristovy řeči, která se reálně odehrála.

Text Jan 6, 48-58 zní:

„Já jsem chléb života. Vaši otcové jedli na poušti manou, a zemřeli. Toto je chléb, který sestupuje z nebe: kdo z něho jí, nezemře. Já jsem ten chléb živý, který sestoupil z nebe; kdo jí z tohoto chleba, živ bude navěky. A chléb, který já dám, je mé tělo, dané za život světa.“ Židé se mezi sebou přeli: „Jak nám ten člověk může dát k jídlu své tělo?“ Ježíš jim řekl: „Amen, amen, pravím vám, nebudete-li jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě život. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v poslední den. Neboť mé tělo je pravý pokrm a má krev pravý nápoj. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm. Jako mne poslal živý Otec a já mám život z Otce, tak i ten, kdo mne jí, bude mít život ze mne. To je ten chléb, který sestoupil z nebe – ne jako jedli vaši otcové, a zemřeli. Kdo jí tento chléb, živ bude navěky.“

¹⁸ WOLF, Václav, Dogmatika De sacramentis, s. 4.

¹⁹ ŠPAČEK, Richard, Katolická věrouka. Díl III, s. 333.

²⁰ Eucharistický pohled na Mal 1, jak jej církev zastává, se rovněž odráží například v textu 3. eucharistické modlitby.

²¹ FRANCIS, J, Moloney. *Sacra Pagina. Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2009, s. 229.

Celá řeč a událost, má původ v zázraku s chleby a rybami, který eucharistickému dialogu bezprostředně časově předcházela.²² Obrovský zástup lidu jde za Kristem, protože ten, kdo je schopen téměř z ničeho nasytit zástupy, je nevídaným zjevem. Proto usilují o kontakt s ním. Jejich rodiny i oni sami musí trvale zápasit o obživu a najednou je zde někdo, kdo by jim v jejich nelehkém údělu mohl pomoci. Proto v Kristu spatřovali onoho přislíbeného proroka, o kterém hovořil Mojžíš a který je bude sytit navždy.²³

Snahou Krista je ale obrátit jejich pozornost k něčemu jinému, vyššímu, protože i když jde o život, ne především o ten vezdejší.²⁴ Pokouší se je převést od pozornosti k chlebu pozemskému, k pokrmu z nebe, který dává věčný život. A ten je schopen jim dát pouze on. Jistou spojitost lze spatřit mezi tímto úryvkem evangelia a pokušením Krista na poušti, ve kterém mu byla ďáblem nabídnuta možnost nasytit sám sebe proměnou kamene v chléb. Podstatou Boží však není sytit sebe sama, ale být pokrmem pro druhé.²⁵

V dalším hovoru, ve kterém zástup poukazoval na chléb z nebe, který jim dal Mojžíš, Kristus ukazuje, že chléb na poušti ve svém důsledku dostali od Boha. A tento chléb je překonán pravým, skutečným chlebem, který k nim skutečně sestoupil z nebe a je schopen jim dát život. Chléb, který dostali v minulosti, byl od Boha a od téhož Boha Otce přichází skutečnost tohoto chleba, Syn Boží.²⁶

Kristus evidentně zaujal jejich pozornost, protože okamžitě tento chléb chtěli.²⁷ Domnívali se totiž, že jim bude poskytovat padání many jako za Mojžíše každý den. Kristus v tuto chvíli sebe sama označuje za onen pravý chléb. Končí předobraz, který mana obsahovala a přichází skutečnost. Skutečným nasycením není chléb many, nebo Tóra, ale Bůh sám. Ježíš hovoří o tom, že v budoucnu tento pokrm dá.²⁸

Velmi překvapivý zvrát v celém dialogu nastává, když Kristus poukáže na skutečnost, že chlebem, který dá, je jeho tělo, obětované za život světa. V krátké pasáži Kristus spojuje chléb se sebou samým, tedy on je tím chlebem a dále s obětováním se, aby mohli žít ti, kteří jsou ve stínu smrti. A v neposlední řadě a pro nás velmi důležitý je

²² Jan 6, 5-15

²³ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský I.* 3. vydání. Brno: Barrister & Principal. 2011, s. 186.

²⁴ FRANCIS, J, Moloney. *Sacra Pagina. Evangelium podle Jana*, s. 231.

²⁵ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský I.*, s. 185.

²⁶ FRANCIS, J, Moloney. *Sacra Pagina. Evangelium podle Jana*, s. 235.

²⁷ Krásná obdoba s příběhem setkání Krista se samaršskou ženou u studny. Zнала pouze vodu, kterou čerpala každý den a stále znovu pro ni musela chodit. Kristus jí však ukázal, že existuje voda, která uhasí její žízeň natrvalo. Okamžitě tuto vodu chtěla. Tehdy byla příležitost pro Krista nabídnout sebe sama.

²⁸ FRANCIS, J, Moloney. *Sacra Pagina. Evangelium podle Jana*, s. 237.

důraz, kdy Kristus vyzývá, aby všichni tento chléb, obětovaný²⁹ se pro ně, tedy jeho samého jedli.

Následné zděšení je zcela pochopitelné. Jak nám může dát jíst své tělo. Než budeme mít tendenci vnímat tento úsek příliš jednostranně duchovně, je třeba upozornit na řecký text verše 54 a 56 a další v tomto oddíle dále:

„ὁ **τρώγων** μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ... ὁ **τρώγων** μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ“³⁰

Kristus oznamuje nutnost jíst jeho tělo a pít jeho krev, která se za ně obětuje, a tedy tento chléb a víno mají ve spojení s jeho v budoucnu obětovaným tělem a krví obětní podstatu. Přejít od řeckého slova *fagéte* ke slovu *trógón* má velký význam. *Trógein* totiž ukazuje na fyzické drcení potravy zuby, čímž chtěl Kristus poukázat na skutečnost a realitu pokrmu o kterém hovoří. Ne pouze na jeho duchovní význam. Dále je pro tělo místo *sóma* použito slovo *sarx*, které se dá přeložit také jako maso.³¹ Z textu, a především ze zděšené otázky posluchačů vyplývá, že jejich pochopení Kristových slov bylo takové, jak je chápe církev dnes. Pokud by posluchači Krista pochopili špatně, mohl je opravit a uvést svá slova na pravou míru tím, že jde o duchovní přijetí Syna Božího. Že chléb (tělo) a víno (krev) jsou pouhé symboly, představující jeho oběť. To však neučinil. Proto je zcela v pořádku pochopení textu tak, jak je uchovávan v tradici církve od počátku do dnešních dnů.³²

Odhlédneme-li od naprosto šokujícího významu těchto slov, které museli posluchači tehdy i dnes vnímat, lze se ptát, jak a při jaké příležitosti, lze v budoucnu jíst obětujícího se Krista? Jak to lze činit opakovaně, aby bylo možné stále zůstat v Synu a on v člověku a jako jedno tělo sebevydávající se Otci k němu takto přistupovat?

Jde o jasnou narážku na eucharistii a ve spojení s obětí za život světa i s její obětní podstatou. I v tomto dialogu Kristus hovoří odděleně o těle a krvi ve spojení s obětí za život světa a vše dává do spojitosti s chlebem, sebou samým, ve kterém se toto vše odehrává a který je nutné jíst. Toto je třeba v budoucnu dělat.³³

²⁹ Spojení Kristus – chléb – oběť je pro tuto práci nesmírně důležitá. Domnívám se, že jde o plnohodnotnou náhradu podstaty slov ustanovení, ačkoli v tomto evangeliu příběh poslední večeře není zaznamenán.

³⁰ *The Greek New Testament*, 4. revidované vydání, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994.

³¹ FILIPI, Pavel. *Hostina chudých*. 1. vydání. Praha: Kalich. 1991, s. 33.

³² RATZINGER, Joseph. *Vrchol a pramen. Texty o eucharistii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2009, s. 66-67.

³³ FRANCIS, J, Moloney. *Sacra Pagina. Evangelium podle Jana*, s. 244.

Zde si dovolím malou, nicméně velmi zajímavou vsuvku, která však zcela zapadá do konceptu práce. Někteří exegeté³⁴ se domnívají, že jedním z důvodů akcentace tohoto oddílu v Janově evangeliu byla i skutečnost, že určité skupiny křesťanů v janovských obcích jen velmi obtížně dokázali přijmout fakt, že něco tak obyčejného, jako jsou chléb a víno by mohlo zprostředkovat společenství s Kristem. Podstata námitky spočívala zřejmě v tom, že něco tak navýsost duchovního nemůže být vyjádřeno něčím tak hmotným.³⁵ V textu je zvýrazněna námitka posluchačů, jak by tento obyčejný Ježíš, syn Josefa mohl být tím chlebem, sestupujícím z nebe. Jde o velmi úzkou podobnost s eucharistií, ve které pod navenek obyčejnými způsoby chleba a vína jsou podle víry církve přijímány tělo a krev obětovaného Krista. Pohoršení, které vyvolává obyčejný Kristus, odpovídá pohoršení vůči obyčejnému chlebu.

Janovo evangelium také jako jediné poukazuje na skutečnost, že Kristus již před poslední večeří s apoštoly připravoval půdu pro eucharistii i s její obětní podstatou. A s pochopením, že tato oběť i obětovaný budou připraveny k přijetí člověkem v chlebu i vínu při eucharistii.³⁶ Ukázal, co bude třeba dělat a v ostatních evangeliích zaznamenaná událost poslední večeře Krista s učedníky odpověděla jak. Už zde je tedy jednoznačný náznak obětní podstaty eucharistie a především, jak církev v novodobé historii toto mystérium nazývá-zpřítomnění.³⁷

1.5. Slova ustanovení

V této části mé práce se zamýšlím nad slovy, kterými Kristus při poslední večeří s apoštoly, jak církev věří, ustanovil oběť eucharistie, která se koná od té doby až dodnes při každé mši svaté. Postupně se tedy pokusím ověřit, zda slova ustanovení mají skutečně obětní charakter, časově přesahující, v řádu stvoření a spásy aktualizující historicky uskutečněnou oběť Krista.

Slova ustanovení jsou evangelisty zmíněna ve třech synoptických evangeliích. Svým podáním navazují na tradici židovských velikonoč, které Izrael slavil s nekvašenými chleby na uchování vzpomínky na událost vyjití Izraele z Egypta.³⁸

- Matouš 26, 26-39

³⁴ FILIPI, Pavel. *Hostina chudých*, s. 32.

³⁵ Snad odraz možných sporů s doketistickými tendencemi, které se mohly promítat i do vnímání eucharistie.

³⁶ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský I.*, s. 189.

³⁷ V dalším textu své práce se budu věnovat kritickému zhodnocení vhodnosti tohoto slova pro vyjádření eucharistické oběti Krista při mši svaté.

³⁸ GIGLIONI, Paolo. *Svatosti Krista a jeho církve*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 79.

„Když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: „Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.“ Pak vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: „Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů. Pravím vám, že již nebudu pít z tohoto plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu s vámi pít kalich nový v království svého Otce.“

- Marek 14, 22-25

„Když jedli, vzal chléb, požehnal, lámal a dával jim se slovy: „Vezměte, toto jest mé tělo.“ Pak vzal kalich, vzdal díky, podal jim ho a pili z něho všichni. A řekl jim: „Toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé. Amen, pravím vám, že nebudu již pít z plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu pít nový kalich v Božím království.“

- Lukáš 22, 14-20

„Když nastala hodina, usedl ke stolu a apoštolové s ním. Řekl jim: „Velice jsem toužil jísti s vámi tohoto beránka, dříve, než budu trpět. Neboť vám pravím, že ho již nebudu jíst, dokud vše nedojde naplnění v království Božím.“ Vzal kalich, vzdal díky a řekl: „Vezměte a podávejte mezi sebou. Neboť vám pravím, že od této chvíle nebudu pít z plodu vinné révy, dokud nepřijde království Boží.“ Pak vzal chléb, vzdal díky, lámal a dával jim se slovy: „Toto jest mé tělo, které se za vás vydává. To čiňte na mou památku.“ A právě tak, když bylo po večeři, vzal kalich a řekl: „Tento kalich je nová smlouva zpečetěná mou krví, která se za vás prolévá.“

Texty ustanovení jsou různými denominacemi chápány odlišně. Protestantské církve zde povětšinou vidí výzvu konat na památku Kristovy oběti na kříži úkon symbolického zbožného pojídání chleba a pití vína, které ve své podstatě ale stále zůstávají tím, čím jsou.

Katolická církev nejen že v chlebu a vínu nevidí pouhý symbol, ale pod viditelnými způsoby chleba a vína rozeznává vírou samého Krista. Jde ve svém chápání ale ještě mnohem dále. Věří, že eucharistický Kristus má při mši svaté především obětní charakter. Je toto pochopení oprávněné? Nebylo by možné spokojit se s myšlenkou, že při poslední večeři byly chléb a víno opravdu tělem a krví Kristovou, a přitom nutně nevnímat tuto skutečnost obětním způsobem?

Nejprve je třeba zamyslet se nad tím, že Kristus sám používal při proslovech a kázáních symbolická vyjádření. Tak například prohlásil – já jsem světlo světa, já jsem dveře atd. Nikdy však o žádné hmotné věci, kterou při svých promluvách použil, aby o sobě něco zjevil, neřekl (například o konkrétních dveřích) – to je mé tělo, vstupujte jimi do Božího království.

V textech ustanovení však Kristus zřetelně ztotožnil sebe sama s konkrétním, při poslední večeři apoštolům podaným chlebem a vínem. Ze slov je zřejmé, že se s chlebem a vínem nejen ztotožnil, ale že v ten okamžik nabídnutí³⁹ jimi byl.

Řecký text říká:

„*Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον... τοῦτο γὰρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν.*“⁴⁰

Že chléb a víno, byly tělem a krví Kristovou je zřejmé ze struktury věty v řečtině. Člen (τό), který se dvakrát opakuje, vyjadřuje identifikaci Krista jako celé osoby s tělem a krví s konkrétním chlebem a vínem.⁴¹ Někteří vykladači, zejména z protestantského tábora poukazují na skutečnost, že spona „éstin“ má v některých případech v Písmu význam ve smyslu nikoli „to je“, ale „to znamená.“⁴² Například v Gn 41, 2 se hovoří o tom, že sedm krav a sedm klasů „je“ sedm úrodných let. Kristus v evangeliu Matouše 13, 38 řekl, že pole „je“ svět. Tudíž, jak se tito domnívají, je třeba toto spojení vykládat v obrazném slova smyslu a tím i u Kristových slov ustanovení.⁴³

Zde je však třeba upozornit, že ve výše uvedených příkladech jde o jiné literární žánry než u poslední večeře. Jde o sen a podobenství. V tom případě je nasnadě, že spona „éstin“ vyjadřuje realitu právě použitými obrazy. V každém případě vyjadřuje přímý a související vztah mezi obrazem a realitou. V případě Krista však nešlo ani o podobenství, ani o sen, ale o skutečnost odehrávající se v realitě.

Dále je třeba vzít do úvahy fakt, že u výše zmíněných textů je jiná věc podmíněm a jiná výrokem, takže nemůže jedna druhou skutečně být, nýbrž pouze znamenat.⁴⁴ U slov ustanovení se ale neříká – tento chléb, je, nebo znamená mé tělo, nýbrž – toto je mé tělo. Nelze tedy na tato Kristova slova aplikovat obraznost, jako u zmíněných textů výše. Z uvedeného je zřejmé, že chléb a víno, které Kristus při poslední večeři s apoštoly držel v ruce a podával jim, byly skutečně jeho tělem a krví.

³⁹ Lat. *Obtulit*, viz. Tridentský koncil, sez. 22, Hlava I.

⁴⁰ *The Greek New Testament*.

⁴¹ ŠPAČEK, Richard, *Katolická věrouka*. Díl III, s. 277.

⁴² Tamtéž, s. 279.

⁴³ Například Zwingli se domníval, že po nanebevstoupení je Kristovo tělo pouze v nebi a nemůže být zároveň na oltáři. Z toho by pak pochopitelně nutně plynulo, že vtělením Kristus zmizel z nebe a byl pouze na zemi. Zwingli učil, že podle slov Krista „*tělo nic neznamená*“ a tedy jeho slova „*toto je moje tělo*“ je nutné chápat ve významu věřit v Krista a překládat – chléb znamená moje tělo. Luther naopak vystupoval proti této spiritualizující snaze a učil, že slovo „je“ musíme chápat jako reálnou totožnost chleba a vína s tělem a krví Krista. Odmítá ovšem nauku o transsubstanciaci a spíše se kloní ke konsubstanciaci, tedy přetrvávání podstaty chleba a vína vedle podstaty Krista ve znameních. Viz. MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 718-19.

⁴⁴ ŠPAČEK, Richard, *Katolická věrouka*. Díl III, s. 279.

Zdá se mi vhodné vložit menší vsuvku, kterou bych objasnil a utřídil postoje teologických proudů v křesťanství k nauce o přítomnosti Krista v chlebu a vínu.

V 9. století se v západní církvi rozhořel ostrý spor o reálnou, či symbolickou přítomnost Krista v eucharistii. Opat Paschasius Radbertus ve svém díle *De corpore et sanguine Domini* popisuje dilema, zda eucharistický chléb je pouze znamením Kristovy přítomnosti, nebo je skutečně tělem Kristovým. Problém vyřešil tak, že odmítl symbolickou hodnotu chleba a přiklonil se k názoru, že eucharistický chléb je tělem historického Krista, což vede k nepřijatelnému historickému naturalismu.⁴⁵ Na toto dílo reagoval mnich téhož kláštera Ratramnus, který v díle *De corpore et sanguine Domini* zdůraznil, že chléb a víno jsou skutečně tělem Kristovým, nicméně neztrácí ani znakovou funkci této přítomnosti. Při proměnění tak jsou přirozené prvky chleba a vína propojeny s tělem a krví historického a oslaveného Krista. V jeho pojetí se neztrácí jak přítomnost Krista, tak ani symbolická hodnota chleba a vína na tuto přítomnost ukazující.⁴⁶ Odmítá ztotožnění historického Krista s Kristem eucharistickým, protože při bohoslužbě se pojídá chléb a pije víno, ne maso, historické tělo Krista. V 11. století se tento spor mezi realismem a symbolismem opět rozhořel vystoupením Berengara z Tours. Ten prohlásil, že chléb víno při mši jsou pouze symbolem Kristovy přítomnosti. Kristus není obsažen ve znameních, ale spojuje nás s ním víra. Neexistuje vnitřní jednota mezi historickým a svátostným Kristem. Tato jednota vzniká až v myslí věřících. Berengar tedy popíral reálnou přítomnost Krista v eucharistii, což pochopitelně vylučuje eucharistické proměňování.⁴⁷ Tento jeho názor byl odsouzen na Lateránské synodě v roce 1059 a on sám musel vyznat víru následující formulací:

„že chléb a víno, které leží na oltáři, jsou po konsekraci nejen svátostí (pouhým znamením), nýbrž pravým tělem a krví Krista, našeho Pána, a ruce kněží se jich smysly vnímatelným způsobem – nejen ve svátosti (jako vyprázdněném symbolu), ale v pravdě – dotýkají a lámou je a zuby věřících je kousají a rozmělnují.“⁴⁸

Další teologové 11. století, zejména Guitmond z Aversy a Lanfranc z Bec proti tomuto Berengarovu názoru zastávali pojetí, že Kristovo tělo je v chlebu a vínu přítomno z hlediska své substance. Při proměnění dochází k proměně substance chleba a vína na substanci těla a krve Krista. Vnější vzhled živlů proto zůstává zachován jako

⁴⁵ POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Konsubstanciační a remanenční teorie jako teologický problém. Teologické texty* 2005, roč. 28, č. 3.

⁴⁶ MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 709.

⁴⁷ Tamtéž, s. 709.

⁴⁸ Tamtéž, s. 709.

svátostné znamení, které však obsahuje vnitřní skutečnost. Substance Krista je zrakem nevnímání.

Díky práci těchto teologů musel Berengar na Lateránské synodě v roce 1079 vyznat i následující text:

„že chléb a víno, které leží na oltáři, jsou skrze tajemství svaté modlitby a skrze slova našeho Vykupitele podstatně proměněny v pravé, vlastní a životodárné tělo a krev našeho Pána Ježíše Krista a po konsekraci že jsou pravým tělem Kristovým, které se zrodilo z Panny...a pravou Kristovou krví, která vytryskla z jeho boku, nejen na znamení a účinku svátosti, ale v jeho vlastní přirozenosti a v jeho vlastní podstatě.“⁴⁹

Následkem těchto vrcholících sporů byla nakonec dogmatizace učení o transsubstanciaci na IV. Lateránském koncili roku 1215.⁵⁰ Na tomto concilu byla nauka o reálné přítomnosti Krista v chlebu a vínu vyjádřena již formou transsubstanciace:

„Existuje však univerzální církev věřících, mimo níž nebude nikdo spasen. Ježíš Kristus je v ní sám knězem a zároveň obětí. Jeho tělo a krev jsou pravdivě obsaženy ve svátosti oltářní a pod způsoby chleba a vína poté, co je Boží mocí co do podstaty proměněn (transsubstantiantis) chléb v tělo a víno v krev. Abychom z jeho přijali, co on přijal z našeho za své, a aby se tak dovršilo tajemství jednoty.“⁵¹

Dále je třeba se zamyslet nad novozákonními texty, které říkají, že eucharistie při mši svaté je nejen tělem a krví Krista, ale také obětí. Jde zejména o slovo „vydává“ a „vylévá“. Těmito slovy je naznačena oběť. Totiž vydat za někoho tělo, vylít za někoho krev označuje v Písmu oběť.⁵² Pokud tedy při poslední večeři Kristus učedníkům pod způsobou chleba a vína, které v tu chvíli byly jeho tělem a krví podával sám sebe se slovy – které se za vás vydává, vylévá – byla to oběť Krista. Chléb i víno jsou skrze slova ustanovení tělem a krví Kristovou, byly v danou chvíli rovněž obětí.

Přichází otázka, jakou obětí. Základem, na kterém je třeba stavět, je sebevydávání se osoby Syna Otci v Trojici. Tento úkon jeho vtělením nepřestal, neboť vtělení neznamenalo, že Syn z Trojice odešel. Vtělením měl Syn toto věčné odevzdávání se Otci v Trojici prožít jako druhý Adam. A měl toto sebevydávání se Otci prožít až do smrti.

Oběť kříže, přestože definitivně zafixovala do té doby v lidské přirozenosti dokonale prožité odevzdání se osoby Syna Otci, především znázorňovala, v řádu stvoření zpřítomňovala, jeho odevzdávání se Otci na věčnosti.

⁴⁹ MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 710.

⁵⁰ Tamtéž, 710.

⁵¹ Tamtéž, s. 711.

⁵² Ex 24, 5-8.

Obětní podstata poslední večeře, stejně tak jako mše svaté, je dána zejména přepodstatněním ve skutečné tělo a krev Krista. V něm je přítomna nejen oběť kříže, nyní skrze oslavené a dvojí konsekraci přítomné tělo i krev Krista, ale především věčně trvající úkon odevzdávání se Syna Otci v Trojici. Apoštolové tedy při poslední večeři měli přijetím chleba a vína, těla a krve Kristovy podíl na jeho úkonu vydání se Otci v Trojici. Skrze oběť osoby Syna v lidské přirozenosti, můžeme přijímáním těla a krve Krista při mši svaté mít na tomto úkonu vydání se Otci na věčnosti podíl. Bez prožitého věčně trvajícího úkonu darování se Syna skrze lidskou přirozenost, bychom se na něm nemohli nijak podílet.

Lze tedy shrnout, že chléb a víno, podané Kristem při poslední večeři učedníkům byly skutečně jeho tělem a krví a z textu také plyne, že jejich charakter byl skutečně obětní, tedy že zpřítomňovaly (anticipovaly) Kristovu v historické realitě zatím neuskutečněnou oběť a ta poukazovala na vnitřní darující se úkon osoby Syna vůči Otci v Trojici.

Zbývá doplnit, že Kristus apoštoly vyzval k tomu, aby ten samý úkon, který při poslední večeři sám vykonal, konali i oni. Je zřejmé, že je to výzva k opakování úkonu, ve kterém Kristus, který se nyní již s oslaveným tělem nepřestává obětovat Otci v nebi, zpřítomňuje přepodstatněním chleba a vína své oslavené tělo a krev při mši svaté i oběť kříže. Osoba Syna ve věčně přítomném Ted', v sobě zahrnuje nejen věčně sebevydávání se Otci, kterým vždy byl, ale rovněž vše od vtělení po kříž a vzkříšení i nanebevstoupení. Skrze mši svatou a především konsekraci, můžeme být v řádu stvoření a našem čase, přítomni Kristovu neustálému obětování se Otci a k tomuto se jako jeho tělo připojovat.

Ustanovení eucharistie při poslední večeři tak bylo svátostnou anticipací na oběti kříže skrze historické tělo a krev Krista, zatímco eucharistie slavená z Kristova pověření při mši svaté, je svátostné zpřítomnění této oběti skrze oslavené tělo a krev Krista.⁵³

Kristem byli pověřeni činit tak na jeho památku.⁵⁴ Tento výraz pro ně nebyl ničím novým, jak je zřejmé z textu v Ex 13, 1-3:

„Hospodin promluvil k Mojžíšovi: „Posvět' mi všechno prvorozené, co mezi Izraelci otvírá lůno, ať z lidí či z dobytka. Je to moje!“ Mojžíš řekl lidu: „Pamatujte na tento den, kdy jste vyšli z Egypta, z domu otroctví. Hospodin vás odtud vyvedl pevnou rukou. Proto se nesmí jíst nic kvašeného.“

⁵³ MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*, s. 725.

⁵⁴ Zikkaron

Památka na vyjití z Egypta byla a měla být spojena s obětí. Tato památka má smysl oběti. Tím byla ustanovena oběť beránka jako pamětní den. Tato památka v ní není jen verbalizována ve smyslu paschální hagady, ale je i materializována v úkonech a pokrmech, které památku provázely. V celku symbolického jednání tak bylo obojí, tedy úkony i pokrmy i ona událost těsně spojeno. Tím jednáním se minulá událost znovu aktualizovala a prožívala jako přítomná skutečnost. A každý účastník do ní vstupoval a měl na ní podíl.⁵⁵

Kultické zpřítomnění však bylo možné jen tehdy a proto, že Bůh tuto událost vyvedení, exodu, ponechává v platnosti. Zde je pak zřejmá souvislost mezi slavností beránka a poslední večeří Krista s učedníky a její prožívání při mši svaté. Vždycky tato památka pro nás zpřítomní, uskutečňuje a činí účinnou oběť, kterou Kristus jednou provždy přinesl na kříži.⁵⁶

1.6. 1 Korintským 10-11

V této části se zabývám dvěma kapitolami, které se u apoštola Pavla vztahují k večeři Páně a jejího řádu. K dispozici je nejstarší text Nového zákona, dokládající dění při poslední večeří Krista s učedníky.⁵⁷ Než se však pustím do rozboru tohoto textu, je nutné prostudovat jeho nejbližší kontext, tedy kapitolu 10, 16-21. Text, který budu rozebírat, zní:

„Chtěl bych vám připomenout, bratří, že naši praotcové byli všichni pod oblakovým sloupem, všichni prošli mořem, všichni byli křtem v oblaku a moři spojeni s Mojžíšem, všichni jedli týž duchovní pokrm a pili týž duchovní nápoj; pili totiž z duchovní skály, která je doprovázela, a tou skálou byl Kristus...A proto, moji milovaní, utíkejte před modlářstvím. Mluvím k vám jako k rozumným lidem; posuďte sami, co říkám: Není kalich požehnání, za nějž děkujeme, účastí na krvi Kristově? A není chléb, který lámeme, účastí na těle Kristově? Protože je jeden chléb, jsme my mnozí jedno tělo, neboť všichni máme podíl na jednom chlebu. Pohleďte na Izraelský lid: Nespojuje ty, kteří jedí oběti, společenství oltáře? Co tím chci říci? Že pokrm obětovaný modlám něco znamená? Nebo že modla něco znamená? Nikoli, nýbrž že to, co pohané obětují, obětují démonům, a ne Bohu. Nechci, abyste vešli ve společenství s demony. Nemůžete pít kalich Páně i kalich démonů. Nemůžete mít účast na stole Páně i na stole démonů.“

Apoštol Pavel zde varuje korintské křesťany před účastí na pohanských kultovních hostinách. V Korintu totiž existovala helénistická mystéria se svými obřady. Důvodem, proč by se těchto obřadů neměli účastnit, je pro Pavla společenství, které se vytváří

⁵⁵FILIPI, Pavel. *Hostina chudých*, s. 21.

⁵⁶GIGLIONI, Paolo. *Svatosti Krista a jeho církve*, s. 80.

⁵⁷KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého. 2004, s. 34.

právě účastí na této obětní hostině. U pohanských kultů je to společenství s démony a u křesťanské bohoslužby je to společenství s Kristem. Kalich i chléb při ní přijímané, je účastí na těle a krvi Krista, na jeho oběti.⁵⁸

Celý tento text ovšem začíná poukazem na praotce, kteří chodili pouští a mana i voda, kterou pili, je pro Pavla duchovním pokrmem a duchovním nápojem, přestože obojí sytilo i jejich tělo. Společné jezení i pití pro ně bylo poutem, které je spojovalo s Bohem, který se jim skrze tato hmotná požehnání daroval.⁵⁹

Když pak někteří toto pouto narušili pohanskou modloslužbou, byli potrestáni. Text zcela zřejmě apeluje na korintské křesťany s tím, že není rozhodně jedno, jakého společenství se účastníme. Tématem je tedy společenství, které účastí vytváříme a skrze které jsme spojeni v jedno.

Pak ovšem nastává zvrat. Apoštol Pavel se v 19. verši ptá:

„Co tím chci říci? Že pokrm obětovaný modlám něco znamená? Nebo že modla něco znamená?“

„τί οὖν φημι; ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐστίν; ἢ ὅτι εἰδωλόν τί ἐστίν“⁶⁰

Tato otázka, ačkoli se nezdá být nijak významná, má hluboký význam. Pavel hovoří o tom, zda to, co se modlám obětuje, či modly samotné, něco znamenají.⁶¹ Zda něčím jsou. Zda v sobě mají to, co představují. Jde o vytvoření jakéhosi mostu ke kapitole 11, kde Pavel hovoří o přijímaném těle a krvi Krista při bohoslužbě, které vytváří společenství přijímajících s Kristem a skrze něho i mezi sebou navzájem.

Zde si kladu otázku. Proč by se Pavel ptal korintských na to, zda pokrm obětovaný modlám a posléze jezený účastníky obřadu něco znamená, tedy má jinou, než pouze symbolickou hodnotu, pokud by je sám neučil již dříve tomu, že eucharistie je něčím víc, než pouze vzpomínkovým jídlem.⁶² Z tohoto úhlu pohledu by pak bylo zcela oprávněné se domnívat, že Pavel poukazem na nic neznamenající obřadní hostinu a jídlo samotné, avšak i tak vytvářející společenství s démony jim chce poukázat na pravdu, kterou jim přeci v minulosti předal. Že chléb a víno při jejich bohoslužbě na rozdíl od model skutečně něčím jsou. A sice skutečným tělem a krví Kristovou a skutečnou účastí na oběti Krista. Zcela logicky je to také dovršení a naplnění duchovního darování se Krista praotcům při jejich putování pouští.

⁵⁸ KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 45.

⁵⁹ Tamtéž, s. 46.

⁶⁰ *The Greek New Testament*.

⁶¹ Opět je zde použit v řeckém textu „éstin“ stejně jako je v evangeliích ve slovech ustanovení – toto „éstin“ moje tělo.

⁶² Zvlášť když uvážíme, že v 1 Kor 8 kapitole Pavel zdůrazňuje, že stranit se obětovaného modlám je správné nikoli proto, že by něco znamenaly, ale kvůli svědomí slabších bratří a sester.

Dále je z textu zřejmá i obětní povaha eucharistie. Toto pojetí je podpořeno i samotným textem, když Pavel říká – židé obětují na oltáři a pak z oběti jedí a jsou tak spojeni s Bohem těsným svazkem a stejně tak i pohané. I křesťané mají hostinu, která je skutečně spojuje s Kristem.

Protože hostina u židů i pohanů má obětní ráz, rovněž i hostina, eucharistie křesťanů má obětní charakter. Pavel viděl v kalichu i v chlebu oběť. Staví proti sobě obětní stůl, či oltář pohanů i křesťanů.⁶³

Pokud tedy chléb i kalich jsou „něčím“ oproti pohanským, či židovským obětem, tedy tělem a krví Kristovou, pokud jsou tyto rovněž obětí, pak to není možné jinak, než skrze „zikkaron“, památku, respektive zpřítomnění velké a jediné oběti Kristovy na kříži, ve které prožil to, co osoba Syna v Trojici, plné a naprosté sebedarování se Otcí.

Nyní přistoupím k rozboru textu 1 Kor 11, 20-29.

„Když vy se však shromažďujete, není to už společenství večeře Páně: každý se dá hned do své večeře, a jeden má hlad, druhý se opije. Což nemáte své domácnosti, kde byste jedli a pili? Či snad pohrdáte církví Boží a chcete zahanbit ty, kteří nic nemají? Co vám mám říci? Mám vás snad pochválit? Za to vás nechválím! Já jsem přijal od Pána, co jsem vám také odevzdal: Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, vzdal díky, lámal jej a řekl: „Toto jest mé tělo, které se za vás vydává; to čiňte na mou památku.“ Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: „Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví; to čiňte, kdykoli budete pít, na mou památku.“ Kdykoli tedy jíte tento chléb a pijete tento kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde. Kdo by tedy jedl tento chléb a pil kalich Páně nehodně, provinil se proti tělu a krvi Páně. Nechť každý sám sebe zkoumá, než tento chléb jí a z tohoto kalicha pije. Kdo jí a pije a nerozpoznává, že jde o tělo Páně, jí a pije sám sobě odsouzení.“

Tento text má nejen teologický, ale rovněž pastorační význam. V Korintu totiž docházelo k eucharistické praxi, která místní církve rozdělovala. Eucharistická bohoslužba probíhala zřejmě tak, že nejprve byla hostina, při které se přítomní nasýtí a teprve v závěru došlo k liturgickému slavení večeře Páně s chlebem a kalichem.⁶⁴

Problém nastal ve chvíli, kdy ti bohatší si přinesli množství jídla z domova a vše snědli a na ty chudší se nedostalo. Zřetelně zde vyvstaly do popředí sociální rozdíly jednotlivých členů a rodin církve. Jedni nasyceni a druzí hladoví pak přistupovali ke stolu Páně s vědomím, že si ani jako bratři a sestry nejsou před Kristem rovni.

Problém korintských tedy nebyl v tom, že by zanedbávali společná shromáždění, nebo by nevěřili, že chléb a víno jsou skutečným tělem a krví Kristovou. Již dříve, jak píše Pavel, jim odevzdal, co sám přijal: *„Toto jest mé tělo, které se za vás vydává; to*

⁶³ Zde je možné zmínit i text Žid 13, 10: *„Máme oltář, z něhož nemají právo jíst ti, kdo přinášejí oběti ve stánku.“* „ἔχομεν θυσιαστήριον ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῆ σκηνῆ λατρεύοντες.“

⁶⁴ FILIPÍ, Pavel. *Hostina chudých*, s. 35.

čiňte na mou památku.“⁶⁵ Naopak, oproti sakrální povaze eucharistie, při které věřili, že se stávají jedním společným tělem skrze Krista přijatého v eucharistii, výrazně podcenili „pouhou“ předcházející společnou večeři. Jak se ale mohli stát jedním tělem v Kristu, když jeden druhého za své tělo a společně za tělo Kristovo ve skutečnosti nepovažovali.

Pavel jim tedy připomíná a zdůrazňuje, že tělo a krev Kristovu přijímají nehodně, pokud mají k sobě navzájem takový vztah. Přijetím těla a krve Kristovy totiž zvěstují jeho smrt, tedy oběť a vydání sebe sama za nás. Vše, co měl a čím byl, dal, aby nás zachránil. Jak je pak možné, že ti, kteří se pokládají za jeho učedníky, nejsou ochotni se rozdělit s ostatními o to, co mají. Nedostali i to snad od Pána?

Zde se znovu vrátím na okamžik ke kapitole 10, ve které jim Pavel připomíná, že praotci byli všichni pod oblakovým sloupem, všichni jedli a pili z duchovní skály, kterou byl Kristus. Ale nebylo jim to k ničemu, když nevytrvali ve víře, když víru neproměnili ve skutky. Proto ani sebečastější účast na eucharistii je nezachrání pro věčný život, pokud nevede k lásce vůči bližním.

Kdo jí a pije a nerozpoznává, že jde o tělo Páně, jí a pije sám sobě odsouzení.

V řeckém textu je uvedeno:

*„ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα.“*⁶⁶

Ekumenický překlad vztahuje výraz tělo na Pána Krista. Podle původního textu je ale zřejmé, že Pavel pravděpodobně chtěl poukázat na širší souvislost. Zdá se, že jde jak o christologickou, tak ekleziální výpověď. Přijímání těla a krve Páně obětovaného pro nás, vytváří z přijímajících tělo Páně s ním se při eucharistii Otci obětující. Společenství, ve kterém se obětuje jeden za druhého. Při této večeři se musí projevit určitá novost, která plyne z přijímání těla a krve Kristovy. Slavit agapický rys večeře Páně, ve které se neprojeví toto spojení s Kristem, je nejen zbytečné, ale přímo urážející. A v důsledku i přinášející odsouzení pro ty, kteří takto jednají, a přesto přistupují k eucharistii.⁶⁷

Posledním místem, kterému je třeba věnovat pozornost, je kerygmatický charakter eucharistie.

Kdykoli tedy jíte tento chléb a pijete tento kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde.

⁶⁵ KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 50.

⁶⁶ *The Greek New Testament*.

⁶⁷ KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 50.

Toto je jedním z argumentů, proč, jak Pavel píše, je třeba zkoumat sám sebe, než budeme jíst a pít tělo i krev Kristovu. Toto místo se nevztahuje na agapickou část shromáždění, kam si každý přinesl své jídlo. Jde o konkrétní *tento* chléb a konkrétní *tento* kalich.

*ὁσάκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε.*⁶⁸

Jak rozumět kérygmatu, které je obsaženo v eucharistii? Pavel evidentně přisuzuje liturgickému jednání při eucharistii zvěstnou kvalitu. Smrt Krista je zvěstována činem, jídlem, pitím a slovem. Předmětem této zvěsti je smrt Krista.⁶⁹ To, co se děje na stole Páně, to, že účastníci eucharistie přijímají ve víře skutečné tělo a krev Kristovu je možné jen tehdy, pokud celý liturgický akt nemá pouze symbolickou povahu.

Zpřítomnění Kristovy oběti kříže při večeři Páně a s vírou přijímané jeho tělo a krev jsou základem k tomu, aby pouhé činy jedení a pití měly kérygmatickou povahu této události, která se odehrává před jejich zraky.

Z textů obou kapitol je zřejmé, že apoštol Pavel i křesťané korintské obce vnímali chléb a víno jako skutečné tělo a skutečnou krev Kristovu. Navíc, toto eucharistické konání v sobě má obětní povahu. Ba co víc, tuto oběť zvěstuje, činí ji tedy přítomnou tady a teď.

1.7. List Židům

Je otázkou, proč se věnovat listu Židům, když v něm nejsou obsaženy texty, vztahující se přímo k eucharistii. To je sice pravda, ale na druhou stranu tento list pojednává o Kristově oběti, a především o jeho vnitřní oběti.

Nejprve se budeme zamýšlet na textem **Židům 7: 26-27**.

„To je ten velekněz, jakého jsme potřebovali: svatý, nevinný, neposkvrněný, oddělený od hříšníků a vyvýšený nad nebesa, který nemusí jako dřívější velekněží denně přinášet oběti napřed za vlastní hříchy a pak teprve za hříchy lidu. Ježíš to učinil jednou provždy, když obětoval sebe sama.“

Tato pasáž poukazuje na skutečnost, že Kristova oběť na kříži, je v řádu stvoření zcela neopakovatelná. Nemusí přinášet další oběti, protože touto jedinou se stal navždy knězem.⁷⁰ Z toho důvodu, jsou liché námitky, že mše svatá Kristovu oběť znovu

⁶⁸ *The Greek New Testament.*

⁶⁹ KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*, s. 50.

⁷⁰ BROŽ, Jaroslav. *List Židům*. 1. vydání. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s ČBS. 2015, s. 119.

opakuje.⁷¹ Neopakovatelnost oběti Krista podporují i další místa, například **Židům 9, 25**: „*Není třeba, aby sám sebe obětoval vždy znovu...*“.

Snad nejdůležitějším textem je **Židům 10, 5-10**.

„*Proto Kristus říká, když přichází na svět: **Oběti ani dary jsi nechtěl, ale dal jsi mi tělo.** V zápalné oběti ani v oběti za hřích, Bože, jsi nenašel zalíbení. Proto jsem řekl: **Zde jsem, abych konal, Bože, tvou vůli, jak je o mě v tvé knize psáno.** Předně říká: *Oběti ani dary, oběti zápalné ani oběti za hřích jsi nechtěl a nenašel jsi v nich zalíbení – totiž v takových, jaké se obětuji podle zákona. Potom však řekne: **Zde jsem, abych konal tvou vůli.** Tak ruší prvé, aby ustanovil druhé. **Tou vůlí jsme posvěcení, neboť Ježíš Kristus jednou provždy obětoval své tělo.***“*

Smyslem vtělení Syna Božího, bylo přijmout tělo a skrze ně konat vůli Otce až do konce jeho pozemské existence. Tělo, lidskou přirozenost, které osoba Věčného Syna hypostaticky spojila se svou božskou přirozeností, bylo nástrojem prezentace věčného úkonu odevzdávání se Syna v Trojici vůči Otci. Pro záchranu člověka, bylo třeba tuto jeho trojiční podstatu prožít v těle, které od pádu do hříchu toho nebylo schopno. V těle zatížené hříchem, tedy neochotou a neschopností se odevzdat dokonale Bohu.

Text **Židům 10, 18** říká, že kde jsou hříchy odpuštěny, není třeba za ně přinášet oběti. Samozřejmě, není třeba obětí, která by otevřela možnost spojení s Bohem. Ta byla Kristem v těle dokonána. Oslavená lidská přirozenost jednou provždy je po pravici Boží. Nyní je však třeba do této oběti vstupovat. Skrze Krista a spolu s ním se odevzdávat Otci. Což na jednu stranu opět vylučuje pojetí mše svaté jako opakování oběti kříže, na druhou stranu nevylučuje připojení se k věčně trvajícím obětnímu úkonu osoby Syna Božího, nyní konanému skrze jeho oslavené tělo. Toto připojení se podle katolické církve uskutečňuje právě ve mši svaté.

Posledním místem, které budeme studovat, je **Židům 13, 10**. Text říká: „*Máme oltář, z něhož nemají právo jíst ti, kdo přinášejí oběti ve stánku.*“

Autor chtěl pravděpodobně poukázat na skutečnost, že ti, kteří se snaží jít cestou k Bohu skrze rituální oběti, nemohou mít účast na oltáři křesťanů.⁷² Je zde souvislost s večeří Páně, s eucharistií, pisatel používá řecké slovo *φαγεῖν*, tedy jíst. Ovšem skutečným významem slova oltář, je kříž, na kterém Kristus přinesl oběť. Souvislost se mší svatou a eucharistií je zřejmá. Na oltáři se přináší oběť. Tu svoji Kristus přinesl na

⁷¹ Je zřejmé, že Kristovou smrtí a vzkříšením, bylo dokonáno plné obětování se osoby Syna skrze lidskou přirozenost a nanebevstoupením byla tato přijata do bezprostřední Boží blízkosti. Věčný úkon odevzdávání se Syna Otci v Trojici se tak uskutečňuje právě skrze tuto oslavenou lidskou přirozenost. Oběť Syna skrze lidskou přirozenost tak není třeba opakovat, historicky byla ukončena. Skrze eucharistií, skrze něho, s ním a v něm vstupujeme do odevzdávání se Otci.

⁷²BROŽ, Jaroslav. *List Židům*, s. 216.

kříži. Tato oběť, jak bude ukázáno v práci dále, je přítomna při mši svaté dvojitou konsekrací a transsubstanciací.

1.8. Shrnutí

V předchozí části této práce, jsme zkoumali texty Písma, které jsou bohaté na přímá, či nepřímá vyjádření o eucharistii a přítomnosti Kristovy oběti v ní. Církev z pohledu uchovávané a neustále rozvíjené tradice jejich chápání v nich zcela oprávněně vidí potvrzení i základ pro svoji víru, kterou vyjadřuje obětní podstatou mše svaté. Zkoumané texty lze zhodnotit následovně:

- Všechny texty výše uvedené (nejvíce pochopitelně eucharistický dialog v Janově evangeliu, slova ustanovení a obě kapitoly prvního listu do Korintu) svědčí o tom, že chléb a víno posvěcené při mši svaté se stávají skutečným tělem a krví Kristovou.
- Všechny texty výše uvedené rovněž svědčí o skutečnosti, že tělo a krev Kristova pod způsoby chleba a vína mají obětní podstatu, respektive, že je zpřítomněna, konsekrací přítomna oběť Krista historicky uskutečněná na kříži. Nyní skrze oslavené tělo Krista. Musíme jít však ještě dále a vyjádřit, že oběť Krista na kříži, respektive celého jeho života, byla prožitím věčného úkonu sebevydávání se osoby Syna Otci v Trojici a jen díky tomu, že tento byl prožit a dokonán v lidské přirozenosti, zafixován vzkříšením a je přítomen při každé mši svaté, je i nám umožněno se k němu připojit a vstupovat skrze něj do téhož úkonu vůči Otci.
- Toto pojetí církve je dáno i významem slova *zikkaron*, které posunuje slovo památka od symbolického a pouze vzpomínkového konání ke skutečné aktualizaci historické události tady a teď. Nemůže jít pouze o vzpomínání na historickou událost, neboť osoba věčného Syna v sobě obsahuje všechny události, prožité v řádu stvoření a díky jeho podstatě věčně přítomného Teď, v něm nejsou nikdy minulostí.

Ačkoliv pojem *zpřítomnění* není zmíněn v Písmu, lze toto chápání z tohoto pramene Zjevení odvodit. A je nutné tak učinit, protože pak by zejména slova Krista u poslední večeře pozbývala nejen svého, ale zejména jakéhokoli smyslu. Historické události jsou ve věčně přítomném Teď osoby Syna, tedy jsou věčně přítomné, ale nám v řádu stvoření díky plynutí času již historicky nedostupné, jsou právě konsekrací zpřítomňovány.

Co konkrétně však zpřítomnění znamená, jak jím církevní magisterium chápe a předává mystérium obětní podstaty eucharistie, to bude předmětem promýšlení v následujících kapitolách, které se již zaměří na dokumenty magisteria církve.

2. Tridentský koncil

Tridentský koncil je často vnímán velmi jednostranně. Skutečně objektivní stanovisko je vzácné. Někteří jsou přesvědčeni, že byl mocenským a teologickým nástrojem k opětovnému převzetí moci katolické církve v denominačně rozdělené Evropě a na toto období „nesvobody“ je lépe zapomenout, jiní naopak spatřují v liturgických reformách Tridentského koncilu metu, ke které je třeba se vrátit, zejména po změnách, ke kterým došlo na II. vatikánském koncilu.⁷³

Jaká byla skutečná povaha tohoto koncilu a jakým způsobem zasáhl do sporů o eucharistii, které se reformačním vzepětím v 15. a 16. opět rozhořely, to bude tématem této kapitoly.

2.1. Historický kontext Tridentského koncilu

Nejprve bych rád představil historický a společenský kontext, v jehož rámci lze nahlédnout význam Tridentského koncilu mnohem objektivněji. Dále krátce představím témata a dokumenty, kterými se koncil v rámci svých jednání zabýval a přijal. Středem celé kapitoly však bude rozbor dekretů, které se vztahují k tématu eucharistie, její obětní podstaty, a především zpřítomnění oběti Krista.

2.1.1. Změny ve společnosti

V 15. století, které předcházelo Tridentskému koncilu ve století 16., vězí první příčina a důvod jeho svolání. Bylo to období renesance a zejména renesančního papežství. Je snadné a jednoduché označit toto období církve za jedno z nejtemnějších a nejamornějších. Zejména s ohledem na postavy papežů, kteří v 15. století usedali na Petrův stolec.

Pravdou ovšem zůstává, že nemocná společnost, nemůže produkovat, byť do těch nejvyšších služebných míst církve jen a pouze morálně bezúhonné charaktery.⁷⁴

V evropském prostoru došlo k velkému rozmachu obchodu, který vzkvétá s Asií a Novým světem. Středomořské přístavy jako Janov, Benátky a na severu Bruggy, či Antverpy se staly kolébkou bohatství mnoha obchodních rodin. Se stoupajícím

⁷³ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*. 1. vydání. Praha: Krystal OP. 2015, s. 5.

⁷⁴ Na druhou stranu je možné souhlasit s tím, že církev, jako tělo Kristovo, by měla proměňovat, byť amorální svět, světlem evangelia.

bohatstvím pochopitelně rostla i životní úroveň obyvatel.⁷⁵ S nárůstem obchodních aktivit a celkového podílu obchodu na dalších aktivitách, docházelo k většímu sepětí člověka s racionálním, a tak je pochopitelné, že rostla spolu s touhou po duchovnu i potřeba vzdělání a rozumu.

Spolu s technickými objevy té doby⁷⁶ rostla jistá nechuť k *via antiqua* a byla nahrazena snahou vytlačit scholastiku, vycházející právě ze starověku, z jejího vedoucího postavení, které držela ve školách a na univerzitách.⁷⁷ Cílem bylo, aby ji vystřídaly jiné, právě vznikající vědní obory.

Velký rozvoj zaznamenala také literatura. Obsahem však již nekorespondovala s mnišským středověkým ideálem, ale nabízela čtenářům příběhy čistě profánní. Snaha despiritualizace nejrůznějších oborů lidské činnosti charakterizovala tuto dobu, známou jako období renesance a humanismu.

Výše zmíněné změny ve společnosti měly pochopitelně vliv na celkový postoj k dosavadním morálním zásadám, poměrně pevně zakořeněným v křesťanské Evropě. Ruku v ruce s těmito vlivy nastupují nejrůznější pověry⁷⁸, kterým byl zejména humanismus velmi otevřený. Je zřejmé, že změny ve společnosti, se dříve či později odrazí i v životě církve.

2.1.2. Stav církve – renesanční papežství

Renesance a humanismus, navzdory svým nesporným kladným hodnotám a přínosům, přinesly do církve změny, které nakonec vyústily v náboženskou reformační revoluci v 16. století.

Náboženský život byl prostoupen všemi možnými nešvary své doby. Nezdravé uctívání světců a jejich ostatků, nárůst pověr, touha po zázracích, či hrůza z pekla.⁷⁹ Nedostatečná duchovní úroveň obyvatel a malá rovnováha křesťanské víry pochopitelně byla důsledkem nešvarů, které se odehrávaly v samém lůně církve. Církev má jistě i svoji lidskou stránku a vždy bylo možné nacházet v ní i charaktery méně křesťanské.

⁷⁵ KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve II.* 3. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. 1993, s. 278.

⁷⁶ Kompas, vznik přesných map, objevy v oblasti přírodovědy a přírodních věd, vynález knihtisku atd.

⁷⁷ KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve II.*, s. 279.

⁷⁸ Ačkoli by se zdálo, že nárůst racionalizace a rozumu by měl naopak pověry zcela vytlačit, opak je pravdou. Obdobou je statistický fakt, že nejčastější kořistí nejrůznějších sekt nejsou lidé obyčejní, či úrovní vzdělání ne příliš na výši, ale lidé s vysokoškolským vzděláním. Ti totiž vědí, že pravda, je-li vůbec rozumem poznatelná, může nabývat nejrůznějších forem. Zcela tento fenomén charakterizuje formulace, že dnes ne že by lidé už nevěřili ničemu, naopak, jsou ochotni věřit všemu.

⁷⁹ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny.* 1. vydání. Praha: Zvon. 1992, s. 180.

Nyní ale bylo zřejmé, že úpadek církve nabývá přímo institucionální podoby. Simonismus, nepotismus, morální úpadek řádů, konkubíny přímo na papežském dvoře, úplatky atd. Byl to ale téměř neprorazitelný kruh. Špatní kardinálové volili špatné papeže a ti zase jmenovali špatné kardinály.⁸⁰ Obrovská kumulace moci a peněz v rukou nejvyšších pater církve, zajímajících se povětšinou o nejrůznější územní spory se světskými panovníky, hluboce kontrastovala s chudobou nižšího kléru, jejichž přežití z velké části záviselo na zpoplatnění církevních úkonů vůči věřícím.

A protože tytéž principy viděli u svých představených, přijímali více méně bez přemýšlení jejich způsoby chování za své. Přístup opravdu chudých obyvatel k duchovním darům, kterými církev z Božího pověření ve svátostných znameních disponovala, tak byl téměř zamezen. Nejsou peníze, není křest. Nejsou peníze, není odpuštění. Pro tebe ani pro blízké zemřelé.⁸¹

Renesanční papežové považovali za svůj hlavní zájem starost o *Patrimonium Sancti Petri*.⁸² To jim bránilo věnovat se reformě církve. Místo toho se věnovali umění a jeho shromažďování a všemožně se pokoušeli učinit z Říma centrum humanismu. Na jednu stranu to byla chvályhodná tvář církve pečující o kladné a pozitivní hodnoty, na druhou stranu odváděla pozornost od aktuálních problémů, které se vršily a později přerostly v bouři, která změnila dosavadní podobu světa.⁸³ Nejhlubší úpadek nastal za papeže Alexandra VI., vlastním jménem Rodrigo Borgia. I jeho současníkům se zdálo, že snad ani není křesťan.

2.1.3. Duchovní proudy

Protože církev selhala v realizaci reformy a sama byla se svým institučním úpadkem přítomna v celé společnosti, začaly se především zdola a mimo struktury církve objevovat snahy o změnu. Lidé se tvářili v tvář morálně i v praxi víry upadající církvi uchýlovali k pojetí církve spíše duchovní, neviditelné. Tuto myšlenku rozvíjel opat Jáchym de Fiore (ve 13. století) a šířili ji františkáni spirituálové. Objevila se nová

⁸⁰ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*, s. 180.

⁸¹ Poodkrýt pouze tuto stránku církve tehdejší doby by bylo nečestné a nesportovní. Pochopitelně měla i svoji druhou tvář. Byla to doba vzniku nejrůznějších bratrstev a charitativních zařízení, špitálů, chudobinců. Duchovní rozměr umění se plně projevil gotických stavbách chrámů, obrazech, sochách atd.

⁸² Papežský církevní stát, který existoval ve střední části Apeninského poloostrova zhruba od 8. století do roku 1870. Hlavním představitelem byl papež, hlavním městem Řím a byl jedním z největších italských států.

⁸³ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*, s. 175.

zbožnost, tzv. devotio moderna, která čerpala duchovní sílu více z rozjímání Písma než z účasti na svátostném životě církve.⁸⁴

Tím byla lidem dána do rukou možnost duchovního růstu mimo církevní instituci, aniž by tuto vysloveně popírala. Devotio moderna konala v podstatě vnitřní reformu, kterou církev zanedbala. Jistým způsobem byl položen základ reformačního pojetí zbožnosti, tzv. Lutherův spiritualismus.⁸⁵

Teologické a filosofické změny, které měly nedozírný dosah, se týkaly nominalismu a jeho hlavního představitele Viléma z Ockhamu (14. století). Učil o dvojí pravdě, tedy popíral, že by bylo možné dokázat články víry rozumem osvíceným Bohem. Podle toho, něco může být pravdivé teologicky, a ne filozoficky a naopak. Mezi přirozeným a nadpřirozeným neexistuje most, který by dovedl překlenout rozum člověka. Co se dozvídáme o Bohu, lez usoudit pouze ze zjevení Boha.

Zde je základ jeho zdůraznění Písma, který akcentoval později Luther ve svém *sola scriptura*. Díky bezmocnosti rozumu, nás ke spáse může dovést jedině víra a odtud tedy *sola fides*. Dále vlastní silou není lidská přirozenost ničeho schopna, všechno je milost a nesouhlasí tak s Tomášovým pojetím, že Boží milost předpokládá lidskou přirozenost. Zde je základ Lutherovy *sola gratia*.⁸⁶

Nominalismus tedy stavěl především na víře, milosti a Písmu. Z toho plynula postupná tendence upozadit význam svátostí a svátostné prostřednictví církve ve spáse. Lutherovy hereze byly v podstatě zabsolutizováním těchto tří postojů, které nabídkou reformního programu, poukázáním na nešvary církve té doby, nabídly duchovnímu trhu společnosti té doby produkt, který měl vzejít z církve samotné.

Výše zmíněné ve spojení s Lutherovou vznětlivostí a svéhlavostí a jistou dávkou nezkrotnosti dalo vzniknout okolnostem, za kterých bylo téměř nemožné, aby nevníkla náboženská revoluce.

2.1.4. Lutherovy výtky církvi

Luther svůj postup proti církvi zahájil bojem proti odpustkům a zejména s jejich kupčením. Mohučský arcibiskup měl dealerskou síť jejich prodavačů, aby z jejich výnosu zaplatil sumu peněz za svůj úřad.⁸⁷ Zde se ale Luther nezastavil. Celý svátostný život vnímal jako zbytečný a lidem bránící v přímém přístupu k Bohu a jako

⁸⁴ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*, s. 183.

⁸⁵ Tamtéž, s. 183.

⁸⁶ Tamtéž, s. 183.

⁸⁷ Tamtéž, s. 191.

spravedlnost ze skutků, kterou zcela odmítal. Spoléhat lze jedině na Boha, ne na své dobré skutky. Viditelnou církev, včetně papeže pokládal za Antikrista.

Jako zcela nesprávnou chápal otázku dědičného hříchu. Věřil, že díky němu v člověku není dobrého vůbec nic, nemůže tedy nic než spoléhat na Boží milost.⁸⁸ Jakýkoli přídavek ze strany člověka je odmítnutím této milosti. Zcela odmítl tradici církve, protože se rozcházela s jeho pojetím víry, a tak své teze postavil pouze na Písmu. Odmítal křest malých dětí a katolickou mši pokládal za ďábelskou, protože k oběti Krista již nelze nic přidat.

2.2. Dokumenty Tridentského koncilu

Morální rozklad církve vyvěrající ze změn ve společnosti, upadající praxe víry a z toho vyrůstající náboženské reformy realizované mimo církve, vedly nakonec k rozdělení Evropy nejen nábožensky, ale také politicky. Války a násilí byly už jen logickým důsledkem.

Po zdlouhavých jednáních a překonání překážek, byl nakonec svolán všeobecný koncil v Tridentu. Papež chtěl projednávat především otázky dogmatické, německý císař zase reformy života církve, protože tam byl prvopočátek protestu vůči církvi. Chtěl tím docílit návrat protestantů do církve. Pochopitelně Luther své dílo stavěl nejen na reformě úpadku církve, ale i na dogmatice. Proto bylo rozhodnuto věnovat se vždy dekretům jak disciplinárně reformním, tak dogmatickým.⁸⁹ Koncil byl zahájen 13. 12. 1545 a ukončen byl dne 26. 1. 1564 potvrzovací bulou *Benedictus Deus* papeže Pia IV.

Zasedání 1545-1548

Na zasedáních v tomto období byly schváleny tyto dekry:

- O Písmu a kanonických spisech
- O prvotním hříchu
- O ospravedlnění
- O svátostech (křest, biřmování)

Zasedání 1551-1552

Schválené dekry v tomto období pojednávaly:

- O svátosti nejsvětější eucharistie
- O svátosti pokání a posledním pomazání

⁸⁸ Tenká hranice s kalvinovou predestinací, která je logickým důsledkem tohoto postoje, je zřejmá.

⁸⁹ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*, s. 220.

Zasedání 1562-1563

V posledním období schválil koncil na svých zasedáních dekrety:

- O přijímání podobojí způsobou a přijímání malých dětí
- O mešní oběti
- O svátosti svěcení
- O svátosti manželství
- O očistci
- O úctě svatých, jejich ostatků i obrazů

2.3. Dokumenty Tridentského koncilu vztahující se k eucharistii

V této části mé práce bych se rád věnoval již konkrétním dokumentům koncilu, které se přímo vztahují k problematice eucharistie, a především, což je podstatou této práce, tématu zpřítomnění oběti Krista při mši svaté. Nejprve pokládám za důležité zmínit se o kánonech, které koncil schválil o svátostech a jejich podstatě jako takových.

2.3.1. Dekret o svátostech obecně

Dne 3. 3. 1547 bylo schváleno celkem 13 kánonů o svátostech obecně. V předmluvě k těmto kánonům koncil zdůraznil, že:

„K naplnění spasitelné nauky o ospravedlnění, která byla na nejbližším předchozím zasedání jednomyslným souhlasem všech Otců vyhlášena, zdálo se vhodným pojednat o přesvatých svátostech církve, jimiž všechna pravá spravedlnost buď začíná, nebo započatá se rozmnožuje, nebo ztracená obnovuje...aby vymýtila bludy a vykořenila kacířství, jež se kolem těchto přesvatých svátostí samých právě v této naší době objevila, ať jde o bludy, které byly již dávno našimi Otcí zavrženy a teď znovu ožily, ať jde o nově vyvolané, které velmi ohrožují čistotu katolické církve a spásu duší.“⁹⁰

Koncil, jak je zřejmé, se musel vyrovnávat s teologicky odchylným pojetím nejen konkrétních svátostí, ale svátostí jako takových. Proto je nutné se zabývat i těmito obecnými kánony, protože bez jejich postoje ke svátostem jako výrazu magisteriální autority, nelze uvažovat o svátosti eucharistie a oběti mše svaté.

Koncil zcela jednoznačně v kánonu 1 prohlásil, že:

„kdo by prohlásil, že všechny svátosti Nového zákona nebyly ustanoveny od Ježíše Krista, našeho Pána...ten, nechť je vyobcován.“⁹¹

⁹⁰ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 58.

⁹¹ Tamtéž, s. 58-59.

Církev tím znovu vyjádřila svoji mnohasetletou víru, že svátosti nejsou lidskými výmysly, ale něčím, co pochází od Boha. Svátosti jsou tedy něčím víc než pouhou symbolikou. Kristem totiž symbolické, předobrazné konání, charakteristické pro starozákonní období, skončilo.⁹² To koncil jasně proklamoval v kánonu 2 vyhlášením, že:

„kdo by prohlásil, že se svátosti Nového zákona neliší od svátostí Starého zákona, leda že jsou jiné ceremonie a jiné vnější obřady, ten, nechť je vyobcován.“⁹³

Nejdůležitějšími kánony jsou podle mého soudu pro potřebu této práce kánony 5 a 6. Kánon 6 říká, že:

„Kdo by prohlásil, že svátosti Nového zákona neobsahují milost, kterou naznačují, nebo že tuto milost nepřinášejí těm, kteří jí nekladou do cesty žádné překážky, jako by byly pouze vnějšími znameními milosti či spravedlnosti přijaté na základě víry a jakýmsi znameními křesťanského vyznání, podle nichž lidé rozlišují věřící od nevěřících, ten, nechť je vyobcován.“⁹⁴

Tomuto kánonu předchází kánon 5:

„Kdo by prohlásil, že tyto svátosti byly ustanoveny jen kvůli tomu, aby živily víru, ten, nechť je vyobcován.“⁹⁵

Z uvedeného textu kánonů zcela zřetelně plyne, že církev vnímá svátosti jako něco víc než pouhý prázdný symbol. Svátosti chápe jako vnímatelná (zrakem, hmatem, sluchem) znamení, které vzbuzují a posilují víru, že obsahují, co naznačují.⁹⁶ Svátosti, s odkazem na rozbor 1 Kor 10 v předchozí kapitole, tak *něčím jsou*.

2.3.2. Dekret o svátosti nejsvětější eucharistie

Aby koncil jasně vyjádřil co výše uvedenými výroky, vztaženými na konkrétní svátosti myslel, schválil dne 11. 10. 1551 dekret o svátosti nejsvětější eucharistie. Zde, v Hlavě I. koncil prohlašuje:

„Nejprve svatá synoda učí a otevřeně a jasně vyznává, že ve vznešené svátosti eucharistie po konsekraci chleba a vína je náš Pán Ježíš Kristus, pravý Bůh a člověk, pravdivě, skutečně a podstatně přítomen pod způsobou těchto viditelných věcí.“⁹⁷

V Hlavě III. koncil opět vyznává, že:

⁹² Oslavením lidské přirozenosti Krista a jeho nanebevstoupením došlo ke změně, která v dějinách spásy nemá obdoby. Díky křtu, kterým jsme dle Písma spojeni s Kristem v jedno tělo, jsme jedno se Synem a tím veškeré dary, prostě vše, co Otec v Trojici skrze Ducha svatého dává Synu, je rozléváno i v jeho těle, církvi. Svátosti jsou tedy viditelným znázorněním tohoto přímého Božího konání vůči tělu Kristovu a všem jeho údům.

⁹³ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 59.

⁹⁴ Tamtéž, s. 59.

⁹⁵ Tamtéž, s. 59.

⁹⁶ ŠPIRKO, Jozef. *Snem v Tridente*. Košice: Verbum. 1947, s. 49.

⁹⁷ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 85.

„Nejsvětější eucharistie má s ostatními svátostmi společné to, že je znamením posvátné věci a viditelnou formou neviditelné milosti. Avšak to v ní shledáváme vynikajícím a jedinečným, že zatímco ostatní svátosti mají posvěcující silu teprve tehdy, když ji někdo přijme, v eucharistii je již před tím přítomen sám původce svatosti. Ještě totiž apoštolové nepřijali eucharistii z ruky Páně, když on už pravdivě prohlásil, že je jeho tělem to, co jim rozdává.“⁹⁸

Tyto texty, shrnující víru církve od doby apoštolů do doby konání koncilu vyjadřují, že chléb a víno, proměněné při mši, jsou tělem a krví Kristovou, jak to plynulo i z biblických textů, zkoumaných v předchozí kapitole.

Koncil se nejen přihlásil ke staleté víře církve tváří v tvář reformačnímu pojetí té doby, ale také vysvětlil, jakým způsobem je možné, že chléb a víno po posvěcení již nejsou pouhým chlebem a vínem, ale tělem a krví Kristovou.

V Hlavě IV. o přepodstatnění koncil schválil, že:

„Protože však Kristus, náš Vykupitel, to, co obětoval pod způsobou chleba, vpravdě nazval svým tělem, panovalo vždy v církvi Boží přesvědčení, jež nyní opět tato svatá synoda vyhláší, že konsekrací chleba a vína dochází k proměně chleba a vína, kdy se celá podstata chleba proměňuje v podstatu těla Krista, našeho Pána, a celá podstata vína v podstatu jeho krve a tato proměna byla ve svaté katolické církvi obvykle a ve vlastním smyslu nazývána přepodstatněním.“⁹⁹

Zde je vysvětlení, jak Tridentský koncil a rovněž církve před koncilem chápali, že je možné označit proměněný chléb a víno za tělo a krev Krista. Jde o změnu podstaty chleba a vína za podstatu těla a krve Krista. Viditelné znaky chleba a vína zůstávají, aby pro nás byly uchovány rozpoznávací znaky ve svátosti přítomného Krista.

Pozornému čtenáři jistě neunikla slova: *co obětoval pod způsobou chleba*. Sice tomu bude věnována samostatná pasáž, ale je zcela evidentní, že Trident jasně vnímal a věřil v obětní podstatu konsekrace při mši svaté.

V návaznosti na dekret byly vydány i závazné kánony víry. Celkem jich k tomuto dekretu bylo připojeno 11, z nichž kánony 1-2 se vztahují k výše uvedeným textům:

„Kdo by popíral, že ve svátosti nejsvětější eucharistie je pravdivě, skutečně a podstatně přítomno tělo a krev spolu s duší a božstvím našeho Pána Ježíše Krista a tím i celý Kristus, a prohlašoval by, že je v ní přítomen pouze na způsob znamení nebo obrazně nebo svou silou, ten, nechť je vyobcován.“¹⁰⁰

„Kdo by prohlašoval, že ve svátosti eucharistie přetrvává podstata chleba a vína spolu s tělem a krví našeho Pána Ježíše Krista, a popíral by onu obdivuhodnou a jedinečnou přeměnu celé podstaty chleba v tělo a celé podstaty vína v krev, kdy přetrvávají pouze způsoby chleba a vína, kteroužto přeměnu katolická církev velmi výstižně nazývá přepodstatněním, ten, nechť je vyobcován.“¹⁰¹

⁹⁸ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 86.

⁹⁹ Tamtéž, s. 87.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 91.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 91.

Tento dekret včetně kánonů představují velmi důležitý stupeň v uvažování o oběti Krista při mši svaté a zvláště při zkoumání slova zpřítomnění. Bez víry, že Kristus je skutečně svátostným chlebem a vínem by totiž nemělo valného smyslu pokračovat dál.

2.3.3. Dekret a učení o mešní oběti.

Dne 17. 9. 1562 byl schválen dekret o tom, čeho je třeba se vystříhat při slavení mše a dále učení, včetně kánonů o mešní oběti. Nejprve se budu věnovat slavení mše svaté, a čeho je třeba se při ní vystříhat. Pro naše účely je podstatný následující text:

„Každý, kdo si uvědomí, že ve svatých Písmech je zlořečeným nazýván ten, kdo dílo Boží koná nedbale, snadno pozná, jak velkou péčí je třeba věnovat tomu, aby přesvatá mešní oběť byla slavena se vši náboženskou slavností a úctou. Jestliže tedy nutně dosvědčujeme, že konání žádného díla nemůže být pro křesťany tak svaté a božské, jako toto strašlivé tajemství, v němž se ona životodárná oběť, již jsme usmířeni s Bohem Otcem, prostřednictvím kněží denně přináší na oltáři, pak je také dostatečně zřejmé, že je třeba veškeré úsilí a péči věnovat tomu, aby tato oběť byla konána se vši možnou vnitřní bezúhonností a čistotou srdce a se všemi znamenými vnější usebranosti a zbožnosti.“¹⁰²

Zde se koncil dostává k podstatě, která nás zajímá a samozřejmě k vrcholnému dílu, které církve koná. Jde o oběť, která se přináší při mši svaté. Církve vyznává, že eucharistie není pouze tělem a krví Krista, ale že eucharistie je tajemstvím, ve kterém se přináší oběť Krista skrze službu kněží. V učení o mešní oběti je blíže vysvětleno, co toto tajemství znamená. Toto učení má IX. hlav a 9 následných kánonů. Pro naše účely budou využity Hlavy I-II a kánony 1-4.

Text Hlavy I. zní:

„...Tedy tyž Bůh a náš Pán hodlal sebe sama na oltáři kříže svou smrtí jednou provždy obětovat Otcí, aby tak odtud zajistil (naše) věčné vykoupění.¹⁰³ Avšak přesto jeho kněžství nemělo smrtí skončit: při poslední večeři, v noci, v níž byl vydán, aby své milované snoubence církvi zanechal viditelné kněžství, jak to lidská přirozenost vyžaduje, jímž by se zpřítomňovalo to, co bylo jednou na kříži krvavě dokonáno, a jeho památka aby trvala až do skonání věků a její spasitelná síla aby smývala hříchy, jichž se každodenně dopouštíme, prohlásiv se za kněze na věky ustanoveného podle řádu Melchizedechova, obětoval Bohu Otcí své tělo a krev pod způsobou chleba a vína. A pod týmiž věcnými znamenými je odevzdal apoštolům, které tehdy ustanovil kněžími Nového zákona, aby jej přijímali. A jim i jejich nástupcům v kněžství přikázal, aby konali tuto oběť, když řekl: To konejte na mou památku, jak to katolická církev vždycky chápala a věřila.

Neboť když se slavila stará pascha, kterou na památku východu z Egypta obětovalo množství synů Izraele, ustanovil novou paschu, a to sebe sama, která by byla prostřednictvím kněží viditelně

¹⁰² HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 170.

¹⁰³ Vzkříšením a oslavením fixovaná, Kristem dokonale odevzdaná lidská přirozenost Otcí od jeho vtělení. Kříž byl tedy dokončením tohoto v řádu stvoření dokonalého odevzdání se Otcí, poprvé od pádu Adama.

*obětována na památku jeho přechodu z tohoto světa k Otci, když nás vylitím své krve vykoupil a vytrhl z moci temnoty a převedl do svého království. A to je ovšem ona čistá oběť, která nemůže být poskvrněna žádnou nehodností nebo špatností obětujících. Pán o ní skrze Malachiáše předpověděl, že jeho jménu, jež se stane velkým mezi národy, bude všude přinášena oběť čistá. A to měl bez nejasností na mysli apoštol Pavel v listě Korintským, když říká: Není možné, aby se ti, kteří jsou poskvrněni účastí na stole démonů, účastnili stolu Páně, přičemž stolem rozumí v obojím případě oltář. To je konečně ta oběť, který byla naznačována různými symboly obětí v době přirozeného stavu i během Zákona jakožto ta, která zahrnuje všechna dobra, skrze ně naznačená, jako všech jich dovršení a zdokonalení.*¹⁰⁴

Text Hlavy II. zní:

„A protože v této božské oběti, jež se koná ve mši, je obsažen a nekrvavým způsobem obětován týž Kristus, který se jednou provždy krvavým způsobem obětoval na kříži, svatá synoda učí, že tato oběť je vpravdě usmířením a že se jejím prostřednictvím stává, že přistupujeme-li k Bohu s upřímným srdcem a pravou vírou, s bázni a úctou, zkroušení a kající, dosahujeme milosrdenství a nalézáme milost skrze příhodnou pomoc.

*Touto obětí je totiž Bůh usmířen a uděluje dar pokání, a tak odpouští i ty největší zločiny a hříchy. Neboť je to jedna a táž oběť, je to týž – nyní skrze službu kněží – obětující, který se tehdy obětoval na kříži, pouze způsob obětování je rozdílný. A touto nekrvavou obětí je v přebohaté míře dosahováno plodů této jeho krvavé oběti, což vůbec neznamená, že by ona (nekrvavá) oběť jakkoli něco ubírala na ceně té (krvavé). Proto je rádně a podle apoštolské tradice obětována nejen za hříchy, viny, dostiučinění a jiné potřeby živých věřících, nýbrž také za zemřelé v Kristu, kteří ještě nejsou úplně očištěni.*¹⁰⁵

2.3.4. Kánony o mešní oběti

Kánony o mešní oběti zní¹⁰⁶:

1.

„Kdo by prohlásil, že ve mši se Bohu nepřináší pravá a vlastní oběť, anebo že přinášení obětí není nic jiného, než že Kristus nám byl dán za pokrm, ten, nechť je vyobcován.“

2.

„Kdo by prohlásil, že oněmi slovy „To konejte na mou památku“ Kristus neustanovil a nevysvětil apoštolů na kněze, aby oni sami i jiní kněží obětovali jeho tělo a krev, ten, nechť je vyobcován.“

3.

„Kdo by prohlásil, že mešní oběť je pouhou chválou a díkuvzdáním nebo holou připomínkou obětí přinesené na kříži, ne však smírnou obětí, anebo že přináší užitek jen tomu, kdo přijímá, anebo, že nemá být přinášena za živé a zesnulé, za hříchy, tresty, zadostiučinění a jiné nutné potřeby, ten, nechť je vyobcován.“

4.

¹⁰⁴ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 163-164.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 165.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 168-169.

„Kdo by prohlásil, že *mešní oběť* znamená *rouhání vůči nejsvětější Kristově oběti přinesené na kříži*, anebo že *skrze ni je jí činěna újma, ten, nechť je vyobcován.*“

Nejprve bych rád podrobil zkoumání a rozboru uvedené kánony o mešní oběti. Důvodem je skutečnost, že jsou jakousi esencí podrobnějšího vysvětlení předchozích Hlav. Zde je tedy krátce formulováno, co věříme a v Hlavách proč tomu věříme.

Kánon 1

Tímto kánonom koncil prohlašuje, že Kristus není ve svátosti eucharistie pouze přítomen pod viditelnými způsoby chleba a vína, ale že tyto viditelné způsoby jsou znamením něčeho hluboce vnitřního, našemu zraku a smyslům neviditelného. Pouze ve víře rozpoznáváme, že Kristus, přítomný v podstatně proměněném chlebu a vínu se právě obětuje Bohu Otci.

Kánon 2

Základem pro tento kánon byl protestantskou reformací proklamovaný názor, že večeře Páně je pouhou památkou, *nuda commemoratio*. Protestanté si večeři Páně, jako historickou událost pouze vděčně připomínali a sami sebe Krisu obětovali.¹⁰⁷

Koncil ovšem zastává stanovisko, že eucharistie je obětí Krista a apoštolové jím byli vysvěceni, ustanoveni jeho mocí k tomu, aby opakováním eucharistických úkonů z poslední večeře, tuto oběť přinášeli. Je totiž nejen přítomen pod způsoby chleba a vína, ale rovněž, a to především se pod těmito způsoby za ně vydává. Oddělenou konsekrací je znázorněna viditelně oběť Krista, které jsme *přítomni* při mši svaté.¹⁰⁸

Kánon 3

Oběť Krista při mši svaté je rovněž smírnou obětí. Pokud je totiž oběť kříže a oběť mše svaté jednou a tou samou obětí,¹⁰⁹ pouze způsob obětování je rozdílný, tedy oběť i obětující se na kříži je tentýž jako při mši, pak nutně, pokud byla oběť na kříži obětí smírnou za naše hříchy,¹¹⁰ je smírnou i oběť Krista při mši. Smírnou je i proto, že když se Kristus při mši obětuje, tak už nezískává nové zásluhy, není v této jeho oběti podáváno nové, další zadostiučnění, ale při oběti mše svaté nám je toto vše, co obětí na kříži Kristus získal, přivlastněno.¹¹¹

Kánon 4

¹⁰⁷ ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III*, s. 341.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 343.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 342. 352.

¹¹⁰ Ef 2, 16.

¹¹¹ A může konečně být, protože křtem jsme tělem Kristovým, tedy vše, co mu přichází od Otce, přijímá i jeho tělo. Pochopitelně v závislosti na své vlastní otevřenosti, dostupnosti.

Z výše uvedených kánonů je zřejmé, že koncil nemohl jinak než prohlásit, že chápání a víra, že oběť Krista při mši není rouháním vůči jeho oběti na kříži, protože nejde o další, nebo jinou oběť, ale o oběť jednu a tu samou.

2.3.5. Rozbor Hlav I-II.

V následujícím textu přistoupím k rozboru formulací uvedených ve dvou Hlavách, jak byly citovány výše.

Především se chci zastavit u citátu z Hlavy I.:

„při poslední večeři, v noci, v níž byl vydán, aby své milované snoubence církvi zanechal viditelné kněžství, jak to lidská přirozenost vyžaduje, jímž by se zpřítomňovalo to, co bylo jednou na kříži krvavě dokonáno...obětoval Bohu Otci své tělo a krev pod způsobou chleba a vína“¹¹²

Latinský originál z Tridentského koncilu zní:

„in coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae suae ecclesiae visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud, semel in cruce peragendum, repraesentaretur...corpus et sanguinem suum sub speciebus panis, et vini Deo Patri obtulit.“

Porovnáním obou textů, tedy latinského originálu a překladu do českého jazyka je zřejmé, že obsahem nejsou stejné. V čem se nesprávný český překlad liší od latinské předlohy:

- český překlad říká, že Kristus své snoubence zanechal viditelné kněžství
- toto viditelné kněžství spojuje se zpřítomňováním krvavé oběti kříže
- český překlad dále používá termín „zpřítomnění“ jako překladovou náhradu za latinské slovo „repraesentaretur“

Tyto tři odchylky jsou poměrně významnou změnou latinského textu. Ten by měl správně znít:

„při poslední večeři, v noci, v níž byl vydán, aby své milované nevěstě církvi, viditelnou, jak to lidská přirozenost vyžaduje, zanechal oběť, kterou by ta dokonaná krvavá na kříži, byla znázorněna...tělo a krev pod způsoby chleba a vína Bohu Otci obětoval.“¹¹³

Kristus jistě, dle jiných hlav a kánonů a samozřejmě biblického svědectví církvi kněžství zanechal. Tento text o tom ale vůbec nehovoří. Co Kristus své církvi naopak zanechal, je viditelná oběť, ve které se pod způsoby chleba a vína obětoval Otci. Zanechal ji ve chvíli, kdy ta krvavá na kříži ještě nebyla vykonána.

Za další, není zde v latinském textu zmíněno slovo, které by se dalo přeložit jako „zpřítomnění.“ Slovo použité v latině je „repraesentaretur,“ které v českém jazyce spíše

¹¹²HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*, s. 163-164.

¹¹³ ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III*, s. 341.

znamená „představit, znázornit.“¹¹⁴ Dokladem oprávněnosti tohoto způsobu překladu je, že takto tridentský text překládaly staré dogmatiky.

Proč v tom vidím takový rozdíl. Především Kristus zanechal pod způsoby chleba a vína obět', ve které se Otcí obětoval a tato jím zanechaná a při poslední večeři vykonaná obět' Otcí, měla *znázornit*,¹¹⁵ nikoli podle latinského originálu *zpřítomnit*, obět' kříže. Znázornit obět' kříže zanecháním oběti chleba a vína je prostě něco jiného než obět' kříže zpřítomnit.

Znázornění oběti kříže se uskutečňuje a má uskutečňovat konáním Kristem zanechané oběti chleba a vína. Text Hlavy I.: „*A jim i jejich nástupcům v kněžství přikázal, aby konali tuto obět'.*“ Zůstat u termínu *zpřítomnění* by znamenalo, že obět' kříže, jednou a v jednom časovém, nyní již historickém okamžiku (časovém intervalu) krvavě vykonaná, je jaksi časem přenesena do našeho tady a teď.

Tridentský koncil chce ale zdůraznit víru, že při mši se obět' koná, ne pouze zpřítomňuje. A k tomu Kristus ustanovil kněžství, aby skrze ně „*obět', jež se koná ve mši, je obsažen a nekrvavým způsobem obětován*“ *týž Kristus, který se jednou provždy krvavým způsobem obětoval na kříži.*“

Obět' se tedy ve smyslu slova pouze nezpřítomňuje, ona se vykonává, Bohu přináší. Podle textů koncilu je to však jedna a ta samá obět'. Jak to může být jedna a táž obět', když je ve mši, byt' nekrvavě obětován? Obět' na kříži již přeci proběhla, stala se. Zde je třeba si vyjasnit některé základní pojmy.

2.3.6. Vztah mše svaté k oběti na kříži

Obět' kříže je jediná, vrcholná obět', kterou Kristus pro spásu člověka obětováním se Otcí v řádu stvoření skrze lidskou přirozenost vykonal. Novozákonní obět', nekrvavé obětování se pod způsoby chleba a vína tuto obět' znázorňuje viditelně všem, kteří této krvavé přítomni být nemohli a nebudou.¹¹⁶

¹¹⁴ Srov. MOHELNÍK. Benedikt. T. *Eucharistie jako obět' Krista – hlavy a jeho mystického těla*. AUC Theologica. Praha: KTF UK. 2016, roč. 6, č. 1, s. 129.

¹¹⁵ Nejde přeci o jakýsi přenos oběti kříže časem, ale o zanechání oběti pod způsoby chleba a vína, ve které se Kristus skutečně obětuje.

¹¹⁶ Odkazují zde na předchozí kapitoly, kde jsem uvedl, že primární a věčně trvající sebevydávající úkon, vztahujeme k osobě Syna v Trojici vůči Otcí. Obět' Krista od vtělení po kříž je uskutečněním tohoto úkonu v řádu stvoření, aby padlá lidská přirozenost, měla otevřenu cestu ke sjednocení se s Bohem a možnost vstoupit do obětního úkonu skrze oslaveného, neustále se obětujícího Krista, s ním a v něm. Vnitřní úkon odevzdání se osoby Syna před vtělením, Krista pozemského i Krista oslaveného je tentýž a věčně trvající.

Mše svatá je tedy obět' vztažná, závislá na oběti kříže, a přesto je obětí skutečnou a pravou.¹¹⁷ Co do podstaty je totiž s obětí na kříži naprosto totožná. Rozdílný je pouze způsob obětování, vnější forma. Totožný je obětující se i obětní dar. Co do podstaty musí být při oběti ve mši obětován stejně jako na kříži. Jinak by nebyla zachována totožnost obou obětí. Pokud se tedy Kristus obětuje i na oltáři, je to rozdílným způsobem než na kříži. Je to nekrvavé obětování. Není možné již zabít oslaveného a vzkříšeného Krista.

Důležitou myšlenkou je, že krvavé obětování nepatří k podstatě Kristově oběti.¹¹⁸ Kdyby to tak bylo, nebyla by mše svatá obětí, protože při ní krev neteče.

Krvavou obětí¹¹⁹ Kristus vykoupil lidstvo, zahladil hříchy Adamova potomstva a zasloužil všechny milosti a prostředky ke spasení. Ovoce získané touto krvavou obětí nemůže být rozmnoženo, zvětšeno. A tato milost získaná na kříži se má zpřístupnit všem, kteří skrze Krista k Bohu vztahují. Tou cestou je nekrvavá obět' Krista při mši. Kristus oslavený, konsekrací chleba a vína přítomný na oltáři, je přítomen ve své oběti vůči Otci v nebi. Tímto způsobem je obětující se Kristus vůči Otci přítomen mezi námi a bude až do konce světa, abychom mohli spolu s ním přistupovat k Otci a mohlo nám být skrze jeho zásluhy odpuštěno.¹²⁰

Fyzická podstata oběti při mši, tedy že Kristus se ve mši skutečně obětuje je znázorněno viditelně dvojí konsekrací, tedy chleba na tělo Kristovo a vína na jeho krev. Když jsou vyslovována slova ustanovení a dochází k proměně chleba a vína, koná se to, co Kristus ustanovil, abychom věděli, že se v té chvíli obětuje a obět' Otci přináší.

2.3.7. Metafyzická podstata oběti

Otázkou zůstává, jak se Kristus při konsekraci obětuje. Zde se dostáváme k podstatě oběti jako takové. Nebyla jí krev na kříži. I na kříži podstatou oběti bylo naprosté a dokonalé obětování se, odevzdání se Krista Otci. Ani krev a utrpení nemohly toto odevzdání se Krista zastavit a od tohoto vnitřního úkonu a postoje jej odtrhnout. I kříž, utrpení a krev byly „pouze“ viditelným znamením vnitřního, naprosto dokonalého odevzdání se Krista vůči Otci.¹²¹ Tedy i dvojí konsekrace je pouze vnějším a viditelným

¹¹⁷ ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III*, s. 341.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 344.

¹¹⁹ Dovolil bych si věřit, že nejenom obětí na kříži, kterou byla obět' celého Kristova pozemského života ode dne vtělení zakončena, dovršena.

¹²⁰ ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III*, s. 344.

¹²¹ Tento úkon vnitřního odevzdání se je právě tím, čím bylo vykoupeno lidstvo, držené ve vězení od vnitřně neodevzdaného, sobecky do sebe zakřiveného postoje Adama.

znázorněním vnitřního, obětího, a tedy jako na kříži stejného a stejně dokonalého úkonu odevzdání se Krista.

Při každé mši svaté je tedy skrze konsekraci a tím i reálnou přítomnost Krista pod způsoby chleba a vína přítomen jeho věčně trvajícím, dokonalým vnitřním úkonem odevzdání se Otci a rovněž, skrze oslavenou lidskou přirozenost Krista i jeho oběť na kříži. Proto je naší viditelnou obětí vždy při každé mši svaté. Tímto se ovoce oběti kříže věřícím přivlastňuje.¹²² Obětí úmysl Kristův při mši svaté obsahuje a vztahuje se k utrpení, které podstoupil na kříži, ne k nějakému novému utrpení.

Mši svatou vstupujeme díky konsekraci do věčně trvajícím úkonu sebedarování se osoby Syna, který sám sebe podává v oběť, nyní již ve stavu oslaveném a s nekonečnými zásluhami a církev, jeho tělo spolu s ním prosí o milost, vykoupění a smír.

Z neobětího vnitřního postoje Adama a Evy čerpá lidstvo plody dodnes, když v tomto vnitřním úkonu pokračuje a setrvává. Proto i z oběti nového lidstva, kterou vykonal s lidstvím hypostaticky spojený Boží syn, můžeme při každé mši čerpat plody, které vydobyl v oběti kříže.

2.4. Shrnutí

Dokumenty Tridentského koncilu vztahující se ke svátostem a zejména k eucharistii a oběti mše svaté, jsou téměř 500 let starým svědectvím o tradici církve v této nauce. Dovolím si tedy krátce shrnout výtěžek z tohoto studia:

- Podstatným a primárním, je věčně trvajícím, vnitřním úkonem dokonalého sebevydání osoby Syna vůči Otci v Trojici
- Protože člověku byla nezvratně vlastní padlá lidská přirozenost, která nebyla schopna dokonalého odevzdání se Otci, osoba Syna přijala lidskou přirozenost, skrze kterou toto dokonalé odevzdání se Otci prožila. V řádu stvoření je pro nás primární a pro naši spásu nezbytná krvavá oběť Krista na kříži
- Krev a utrpení byly vnějšími znaky vnitřního úkonu dokonalého odevzdání se Krista skrze přijatou lidskou přirozenost vůči Otci místo nás a poukazovaly rovněž na tentýž vnitřní úkon osoby Syna v Trojici, kde má oběť kříže svůj obraz

¹²² ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III.*, s. 348.

- Eucharistie je nekrvavou obětí, kterou nám Kristus zanechal, aby tuto oběť kříže znázorňovala
- Osoba Syna v sobě díky oslavené lidské přirozenosti „obsahuje“ i oběť kříže
- Oslavený Kristus se obětuje Otci neustále a při každé mši je skrze dvojí konsekraci přítomen a stejně tak i oběť kříže, takže skrze osobu Syna tato oběť je totožná podstatou s obětí kříže
- Viditelným znamením této věčně přinášené oběti osoby Syna Otci v Trojici a tím i oběti kříže je dvojí konsekrace chleba a vína
- Při této oběti, kterou Kristus skrze kněze Otci přináší, jsou nám darovány plody, získané při oběti kříže
- Proto mohl koncil říci, že jde v podstatě o jednu a tu samou oběť

Je třeba připomenout, že studiem koncilních textů, a to i v latinském originále bylo zjištěno, že v nich není uvedeno nic o zpřítomnění oběti Krista na kříži. Naopak, dokumenty hovoří o tom, že Kristus nám pod způsoby chleba a vína při poslední večeři oběť zanechal, aby tu oběť kříže *opakovaně* znázorňovala.

Tedy při mši jde vždy o oběť Krista, jak bylo řečeno výše. Zanechat oběť znázorňující kříž totiž znamená ji konat, přinášet, což se dle víry církve na základě ustanovení Kristem stále děje. Zpřítomnit naopak v sobě obětní konání významově nezahrnuje.

Zpřítomnění oběti kříže při eucharistické oběti by bylo správným termínem, pouze pokud bychom ho chápali tak, že skrze dvojí konsekraci je přítomen na oltáři pod způsoby chleba a vína oslavený Kristus, věčně se odevzdávající Otci v Trojici a díky osobě Syna, hypostaticky spojující božskou i lidskou přirozenost, je přítomna i oběť kříže. V osobě Syna, v jeho věčně přítomném Teď, je přítomna i oběť kříže a nikdy v něm nebude minulostí. Díky tomu je oběť eucharistie svojí podstatou (vzhledem k jedinému vnitřnímu úkonu dokonalého odevzdání) jedna a táž jako byla oběť kříže, je s ní totožná.

Tedy oběť kříže, je obětováním se Krista v eucharistii takto přítomná i dnes a pro nás. Opakovanou přítomností Krista skrze konsekraci při každé mši svaté je neustále přítomna jednou provždy v řádu stvoření, a tedy již po nanebevstoupení neopakovatelná oběť kříže.

Tím je možné se vypořádat i s vírou, že při mši svaté skutečně přinášíme oběť. Mši svatou k nám do řádu stvoření, našeho časoprostoru vstupuje neustále se Otci

odevzdávající osoba Syna, zahrnující v sobě, ve věčně přítomném Teď obět' kříže a zve nás, abychom skrze něho, s ním a v něm, tedy obětí, přistupovali k Otci.

3. Magisterium před II. vatikánským koncilem

V této kapitole se chci zabývat dvěma tématy. Krátce bych rád pojednal o vývoji na poli nauky o eucharistii a její obětní podstaty od Tridentského koncilu až do pontifikátu Pia XII. Jeho magisteriální dokumenty, vztahující se k eucharistii budou druhou částí této kapitoly.

3.1. Vývoj nauky o eucharistické oběti po Tridentském koncilu¹²³

Po ukončení Tridentského koncilu byla nauka o eucharistii a její obětní podstatě spíše předávána v té podobě, jak byla koncilem přijata, než aby byla prohlubována. Dokládají to i starší dogmatické prameny, například z počátku 20. století, ve kterých je odvolávání se na koncil stále bohatě přítomný.

V roce 1743 vydal papež Benedikt XIV. konstituci *Nuper ad Nos*, ve které východním církvím, které chtěli potvrdit, nebo uzavřít spojení s Římem, předkládá vyznání víry, které se také týká eucharistie. O ní se zde říká, že je ve mši přinášena Bohu pravá, vlastní a smírná oběť za živé i mrtvé.

V roce 1794 vydal papež Pius VI. konstituci *Auctorem fidei*, ve které se obrací proti závěrům Pistojské synody, zejména s ohledem na neúplnost nauky o transsubstanciaci.

V roce 1822 papež Pius VII. vydal breve *Adorabile eucharistiae*, ve které se zaměřil na kritiku názoru, že s ohledem na proměňování je nutná epikleze. Zdůrazňuje, že ke konsekraci postačují slova ustanovení Krista. Historickým kontextem dokumentu byla tendence melchitské církve přijmout názory některých odloučených východních církví, že k proměnění je nutná právě modlitba epikleze.

V roce 1896 vydal papež Lev XIII. bulu *Apostolicae curae* vztahující se k neplatnosti anglikánských kněžských svěcení na základě dříve používaných forem svěcení. Ty nestačily k tomu, aby svěcenec mohl přinášet v oběť pravé tělo a krev Krista.

Tento papež také v roce 1898 vydal encykliku *Caritatis studium*, kde vysvětluje, že Kristova oběť kříže pokračuje po jeho nanebevstoupení obětováním se při mše svaté. Ta ale oběť kříže nijak neumenšuje, protože je naprosto dokonalá a oběť přinášená ve mši není ničím jiným.

¹²³ Tato část je čerpána z diplomové práce PEŇÁZ, Josef. *Eucharistická oběť v magisteriu Pia XII.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. 2012, s. 33-36.

3.2. Eucharistická oběť v dokumentech Pia XII.

V této části se budu zabývat magisteriálními dokumenty papeže Pia XII., zejména encyklikami *Mystici corporis* (1943), *Mediator dei* (1947) a *Humani generis* (1950).

3.2.1. *Mystici corporis*

Encyklika se věnuje mystickému Tělu Kristovu a našemu spojení s Kristem v něm, zejména s ohledem na církve bojující, která stejně jako ostatní lidé, musela trpět útrapami 2. světové války. Vztažení se ke Kristu trpícím je základem rozjímání této encykliky.

Jedním z hlavních důvodů sepsání encykliky jsou u v té době stále přetrvávající bludy racionalismu a naturalismu, vnímání církve buď jako neviditelného organismu, či pouze lidského díla.¹²⁴

V celé encyklice je několik textů vztahujících se k eucharistii a zejména k eucharistické oběti. Prvním takovým místem je část, ve které papež hovoří o kněžích:

„Svěcením kněžstva však se přejímají do služby Boží a světi se ti, kdo mají obětovati velebnou svátost, živiti stádece věřících pokrmem Chleba a slova Božího...“¹²⁵

Jasně je poukázáno na to, že kněží obětují. Tuto oběť ustanovil sám Kristus, jak je zřejmé z následujícího citátu:

„...konečně na sklonku svého života, když slavil poslední večeři, ustanovil eucharistii, zázračnou oběť a zázračnou svátost.“¹²⁶

Proč mají kněží konat tuto činnost nazvanou obětováním je zřejmé z textu:

„On sám je to, jenž skrze Církev křtí, učí, řídí, rozhřešuje, víže, obětuje.“¹²⁷

Kristus tedy v této svátosti, v eucharistii, která je obětí, sám sebe obětuje¹²⁸ a papež dokonce jde dál v podrobnějším popisu:

„...vyprošuje od Věčného Otce svými vroucími modlitbami a tím, že své rány ukazuje jak v Eucharistické hostii na zemi, tak i oslavené v nebi...“¹²⁹

Podle tohoto textu je eucharistie jednoznačně obětí a sice tak, že Kristus spojitě jak v nebi, tak zde na zemi předkládá Otcí své rány. Tuto jeho činnost, oběť, lze viditelně vnímat pod oddělenými způsoby chleba a vína. Společně s dogmatickými traktáty

¹²⁴ Racionalismus: za nepravdivé pokládá vše, co nelze dokázat lidským rozumem. Naturalismus: církev chápe pouze jako právní a sociální útvar, nic hlubšího, duchovního v ní nespátřuje.

¹²⁵ Pius XII. *Mystici corporis o mystickém Těle Kristově a našem spojení s Kristem v něm*. Samizdat. 1948, s. 6.

¹²⁶ Tamtéž, s. 7.

¹²⁷ Tamtéž, s. 15.

¹²⁸ Jako druhý Adam a zakladatel nového lidstva.

¹²⁹ Pius XII. *Mystici corporis*, s. 14.

a Tridentským koncilem dlužno dodat, že tato oběť je nekrvavá, přesto zahrnující stejný obětní úmysl a úkon, jaký měl Kristus pod krvavým znamením svého těla i na kříži.

Jde o zajímavou paralelu s činností izraelského velekněze, který jednou za rok v den smíření vstupoval do nejsvětější části svatyně, aby za hříchy lidu přinesl oběť a krví ji očistil.

Posledním textem, kterým se budu z této encykliky zabývat, je:

„Podobně v této oběti věřící Beránka bez poskvrny, přivolaného hlasem jednoho kněze na oltář, za společných modliteb rukama téhož knězem podávají Věčnému oběť jakožto milou oběť chvály a smíru za potřeby celé církve. A jako božský Vykupitel umíraje na kříži obětoval věčnému Otci sebe sama jakožto Hlava veškerého lidstva, zrovna tak týž Ježíš Kristus v této oběti čisté (Malachiáš I, 11) obětuje nebeskému Otci nejen sebe sama jako Hlava Církve, nýbrž v sobě samém také své mystické údy, poněvadž je všechny, třeba byly i slabé a nemocné, uzavírá láskyplně ve svém srdci.“¹³⁰

Zde je řečeno, že skrze slova kněze (pronesení slov ustanovení), je Beránek bez poskvrny přivolán na oltář,¹³¹ jde tedy o oběť a lid spolu s knězem obětujícího se Pána předkládají Otci jako oběť církve.

Také je formulováno, že Kristus se v eucharistické oběti obětuje *zrovna tak* jako při oběti na kříži. Svorníkem je jeden a tentýž, nikdy nekončící vnitřní úkon dokonalého odevzdání se osoby Syna Otci v Trojici.

Dále papež poukazuje na to, že se v tuto chvíli obětuje nejen Kristus nebeskému Otci (tedy obětuje se Kristus, je to jeho obětní činnost na základě slibu daného apoštolům), ale v sobě samém obětuje i církev, která je jeho tělem.

Z uvedeného je zřejmé, že pokud se obětujeme spolu s Kristem, pak jedině proto, že na eucharistickém oltáři je přítomen obětující se Kristus Otci a my se smíme k této oběti připojit.

V celém textu encykliky není použito slovo zpřítomnění, ale jasně podává nauku a víru, že eucharistie je obětí, při které se Kristus obětuje Otci a my spolu s ním. Výraz zpřítomnění je pomocným teologickým pojmem, jak přiblížit mystérium eucharistické oběti. Jak bylo napsáno výše, lze mu porozumět pouze ve smyslu stejného obětníka, oběti a vnitřního obětního úkonu jako na kříži.¹³²

¹³⁰Pius XII. *Mystici corporis*, s. 23.

¹³¹ Tady můžeme být neprávem osočeni, že na lusknutí prstem Kristus sestupuje na oltář. A protestanté to tak vnímají. Byla by to pravda, byla by to dozajista magie, pokud by Kristus sám apoštolům nefekl: To čiňte na moji památku.

¹³² Problém pojmu zpřítomnění a jeho zamlžujícího významu vidím obdobně jako pojem přepodstatnění. Ten ale měl od počátku ku pomoci vysvětlující filozofický aparát. Pojem zpřítomnění je ale používán bez jakéhokoliv zpřesňujícího vysvětlení. Důsledkem je jeho nejednoznačnost v tom, že

3.2.2. Mediator dei

Tato encyklika Pia XII. se vztahuje především k liturgii a liturgickým nešvarům, které se počaly objevovat. Reagoval tak na některé důsledky liturgického hnutí, zejména jisté sevření liturgie do právnických termínů a dále na účast lidu. Obě tendence ne zcela spatřovaly střed liturgie především v Kristu. Encyklika má i dogmatické pasáže a chce předat neměnnou nauku církve o mši svaté.

Velmi často používá termín eucharistická oběť a rovněž ve spojení s výzvou k časté účasti na ní. Celkem čtyřikrát je ve spojení s eucharistickou obětí použit termín „zpřítomnění.“ Podíváme se na jeho způsob použití, včetně podstatného pochopení oběti mše svaté.

Pius XII. toto hluboké mystérium dokládá těmito texty:

„Člověk jako marnotratný syn všechn majetek přijatý od nebeského Otce utratil a promarnil, a proto upadl do nejvyšší bídy a strádání. Ale z kříže Kristus „obětoval ... s křikem silným a se slzami prosby a modlitby a byl vyslyšen pro svou uctivost“ (Žid. 5,7).“¹³³

Člověk sám o sobě nebyl schopen překlenout propast, která vznikla pádem v jeho nitru.¹³⁴

„Pouze božský Vykupitel, jako nejmilejší Syn věčného Otce, kterému byla známa Otcova nesmírná láska, mu mohl podat důstojný chvalozpěv díky.“¹³⁵

Nebylo jiné cesty, jak zachránit člověka než aby Syn Boží, spojením lidské přirozenosti se svým božstvím, prožil naprosté vydání se Otci až na smrt, aby tuto dokonalou vydanost nebylo možné nejen změnit, ale aby bylo možné ji vzkříšením proměnit a fixovat v oslavené lidské přirozenosti, která spojena s božstvím osoby Božího Syna vstoupila k Otci.

Význam oběti kříže je tedy právě v tom, že proběhla v lidské přirozenosti, v těle. Zástupně za lidstvo, které toho nebylo schopno, v přijatém těle vykonal Kristus oběť dokonalého vydání se Otci a tato oběť, byla Otcem vzkříšením a oslavením přijata. Právě oslavením už nic nemůže změnit fakt, že nový Adam se Bohu dokonale obětoval a byl přijat.

Kristus se ve mši obětuje, odevzdává Otci, nyní nekrvavým způsobem a z hlediska dokonalosti totožným vnitřním úkonem stejné osoby obětníka, je přítomna i oběť kříže.

¹³³ PIUS XII. *Mediator dei. Encyklika o posvátné liturgii.* Brno: Sušilova literární jednota bohoslovců v Brně. 1948, čl. 73.

¹³⁴ Jer 13, 23: Může snad Kúšijec změnit svou kůži? Či levhart svou skvrnitost? Jak vy byste mohli jednat dobře, když jste se naučili páchat zlo?

¹³⁵ PIUS XII. *Mediator dei*, čl. 71.

Tím je oběť kříže naprosto nenahraditelná a neopakovatelná. Bez ní by nebyl člověku umožněn vstup do nebe a spojení s božskou přirozeností. A protože tato oběť na kříži již proběhla, nelze ji ani opakovat. Jednak už toho není třeba a jednak to není možné.

Ale protože podstatou života Trojice, a především Božího Syna je dávající se postoj vůči Otci, je třeba od doby, kdy byla obětí kříže otevřena cesta k těmuž i pro člověka, v tomto sebevydávání se Otci pokračovat. Člověk je zván do tohoto vztahu.

„Božský Vykupitel pak chtěl, aby kněžský život, který začal ve svém smrtelném těle svými modlitbami a svou obětí, nepřestal během věků v jeho mystickém Těle, jímž je církev.“¹³⁶

Možnost opětovného připojení se k Synovu obětování – odevzdávání se Otci, byla otevřena obětí kříže. A máme v tom pokračovat.

„je naprosto nutné, aby se každý dostal do živého spojení s obětí kříže a tak, aby mu byly přivlastňovány zásluhy, které z ní plynou.“¹³⁷

Je třeba se nyní, když je cesta otevřena, připojit ke Kristu a spolu s ním se odevzdat a odevzdávat Otci. Ale jak je možné se dostat do kontaktu s touto pro nás v historickém čase vykonanou obětí?

*„Kristus Pán...zanechal církvi, své milované snoubence, viditelnou oběť (jak toho vyžaduje lidská přirozenost), kterou by se **zpřítomňovala** krvavá oběť, která jedenkrát měla být na kříži přinesena, a památka na ni trvala až do konce světa a její spásonosná síla se nám **přivlastňovala na odpuštění těch hříchů, kterých se denně dopouštíme...** tělo a krev svou obětoval pod způsoby chleba a vína Bohu Otci a pod týmiž způsoby dal apoštolům (které tehdy ustanovil kněžími Nového zákona), aby je přijímali, a přikázal jim a jejich nástupcům v kněžství, aby je obětovali“. (Trident., sez. 22, hl. 1.)“¹³⁸*

Zde Pius XII. cituje Tridentický koncil a je použit termín zpřítomnění.¹³⁹ Z textu je zřejmé, že zpřítomnění oběti kříže je chápáno a navázáno na oběť mše svaté. Konsekrací při mši svaté, je přítomen¹⁴⁰ věčně se Otci odevzdávající Syn a skrze věčnou osobu Syna je přítomna i oběť kříže.

Kristus tedy při poslední večeři ustanovil viditelný způsob, pod kterým rozpoznáme, že se ve své církvi a se svou církví pod konsekrovanými způsoby chleba a vína právě obětuje Otci, jako pokračování dokonalé synovské vydanosti započaté a dokonané

¹³⁶ PIUS XII. *Mediator dei*, čl. 2.

¹³⁷ Tamtéž, čl. 76.

¹³⁸ Tamtéž, čl. 66.

¹³⁹ Tento termín je ještě ve vztahu k oběti eucharistie použit v článku 3 a 162. Zde musím uvést, že v latinském originále encykliky je uveden termín jako v dokumentech Tridentického koncilu: *repraesentatur*, tedy spíše *znázornění*. Překladem do českého jazyka došlo k významovému posunu.

¹⁴⁰ PIUS XII. používá v encyklice i výraz *praesens*, kterým vyjadřuje přítomnost Krista ve svátostech a konkrétně v eucharistii.

v lidské přirozenosti na kříži. Do této vydanosti Otci jsme při oběti mše svaté díky oběti kříže otevřené cestě zvání.

*„Proto ustanovil viditelné kněžství, které by na každém místě **podávalo oběť čistou**, aby všichni lidé od východu až na západ byli osvobozeni od hříchu a pro svědomí sloužili dobrovolně a rádi Bohu.“¹⁴¹*

„A tak církev, věrna příkazu svého Zakladatele, pokračuje v kněžském úřadě Ježíše Krista především posvátnou liturgií. Činí to na prvním místě u oltáře, kde se oběť kříže neustále zpřítomňuje a lišíc se jen způsobem, obětování obnovuje“¹⁴²

Čím je tedy pro nás oběť, konaná Kristem při mši svaté?

*„Vznesená oběť oltáře **není pouhou a prostou připomínkou utrpení a smrti Ježíše Krista, ale pravou a skutečnou obětí, v níž nejvyšší velekněz se nekrvavě obětuje, koná to, co již jednou na kříži učinil** přinášeje sebe sama věčnému Otci v oběť nejpříjemnější... jenom způsob obětování je rozdílný.“¹⁴³*

Zde je vyjádřeno, že ve mši svaté se Kristus skutečně, byť nekrvavě obětuje. Obětuje – vydává se Otci dokonalým způsobem jako Syn Boží, ale rovněž jako Syn člověka. Koná to, co již učinil na kříži. Na kříži konal poprvé s lidskou přirozeností, aby otevřel cestu, koná a obětuje se i při mši svaté. Jedním dokonalým věčným vnitřním úkonem odevzdání se osoby Syna jsou tyto oběti jedna a táž. Pouze tento vnitřní úkon není viditelně zřejmý z jeho tělesného utrpení, krve a smrti, ale dvojitou mešní konsekrací. Tato skutečnost je Piem XII. rovněž popsána:

*„Týž je tedy kněz Ježíš Kristus, jehož svatou osobu zastupuje jeho služebník... Týž je také obětní dar, totiž božský Vykupitel podle své lidské přirozenosti a se svým skutečným tělem a svou krví... **Tytěž jsou konečně předem stanovené úmysly...** Neboť na kříži přinesl Bohu v oběť sebe sama a svoje bolesti, a obětování obětního daru bylo vykonáno krvavou smrtí, kterou svobodně podstoupil. Na oltáři však pro oslavený stav jeho lidské přirozenosti „smrt nad ním již nepanuje“ (Řím. 6,9), a proto je nemožné vylít krev; ale Boží moudrost našla podivuhodný způsob, jak **znázornit** oběť našeho Vykupitele vnějšími znameními, které jsou symboly smrti. Neboť „přepodstatněním“ chleba v tělo a vína v krev Kristovu, je skutečně přítomné jak jeho tělo, tak i jeho krev: svátostné způsoby pak, pod nimiž je přítomen, představují krvavé oddělení těla a krve. A tak **památka jeho skutečné smrti na kalvárii se opakuje v každé mešní oběti, protože se oddělenými symboly naznačuje a ukazuje, že Ježíš Kristus je ve stavu oběti.**“¹⁴⁴*

Ve výše uvedeném citátu, je použit výkladově, významově správný výraz **znázornit** pro vyjádření toho, čím jsou konsekrované způsoby chleba a vína při oběti mše svaté. Viditelně znázorňují vnitřní obětní úkon Krista při mši, tedy při oběti, kterou Kristus zanechal církvi, aby znázornila oběť kříže. Tomu odpovídá i vyjádření, že opakovaně při mši svaté se znázorňuje oběť kříže.

¹⁴¹ PIUS XII. *Mediator dei*, čl. 2.

¹⁴² Tamtéž čl. 3.

¹⁴³ Tamtéž, čl. 67.

¹⁴⁴ Tamtéž, čl. 68-70.

Jako bylo již popsáno a citováno, je-li stejný obětník, oběť i obětní úmysl, je to oběť s tou na kříži totožná.

Tato mešní oběť nijak oběť kříže nezmenšuje. Výše jsem vysvětlil, že bez ní by padlá lidská přirozenost nemohla být spojena s božskou přirozeností a připojit se do synovsky odevzdané chvály Boha Otce se Synem a v Synu. Nyní je třeba v tomto obětování se i nadále pokračovat, neboť je podstatou nebeského království a života Trojice, kde je náš domov, ale také je třeba, pokud jsme ještě zde na zemi, docházet odpuštění hříchů a přijetí Otcovi milosti, dávané štědře Synu, jako reakce na jeho obětní vydanost.

„Je tedy snadno pochopitelné, proč posvátný Tridentický sněm prohlašuje, že eucharistickou obětí se nám uděluje spasitelná síla kříže na odpuštění našich každodenních chyb...Ale na oltářích se právě tak každodenně obětuje za naše vykoupení, abychom byli vysvobozeni od věčného zatracení a byli připočteni ke stádcí vyvolených....Bůh sám chce pokračování této oběti „od východu slunce až na západ“ (Mal. 1,11), aby nebyl nikdy přerušen hymnus chvály a díků, který lidé dluží Tvůrci proto, poněvadž potřebují jeho neustálé pomoci a potřebují krev božského Vykupitele k smytí hříchů...“¹⁴⁵

Upozorňuji na slova v citátu, že Bůh si přeje pokračovat v této oběti, aby nebyl přerušen hymnus chval a díků. Krásně to koresponduje s tím, že jsme vtahováni do vnitrotrojického života. Proto mše svatá je pokračováním oběti kříže, ne ve smyslu zakládajícím možnost vstupu k Bohu (to bylo učiněno krvavou obětí na kříži), ale v této možnosti pokračovat, vstupovat do Synovy vydanosti a docházet odpuštění. V nebi samozřejmě oběť mše svaté třeba nebude, protože všichni vykoupení spolu se svojí hlavou Kristem, tedy celý Kristus touto navěky vydávající se obětí Otci budou.

3.2.3. Humani generis

Pojednává o některých falešných názorech, které podkopávají základy katolické nauky. K tématu mešní oběti je uveden citát, který reaguje spíše na problém symbolického významu chleba a vína, reálnou přítomnost pod těmito způsoby a především pojmu zpochybnění učení o transsubstanciaci.

„Nechybějí ani takoví, kteří se snaží nauku o transsubstanciaci, založenou na starobylém filosofickém pojmu substance, tak opravit, že by se Kristova reálná přítomnost v nejsvětější Eucharistii zredukovala na jakýsi symbolismus, takže by konsekrované způsoby nebyly víc než účinná znamení Kristovy duchovní přítomnosti a jeho spojení s věřícími údy v mystickém Těle.“¹⁴⁶

¹⁴⁵ PIUS XII. *Mediator dei*, čl. 72. 74. 78.

¹⁴⁶ PIUS XII. *Humani generis: O některých falešných názorech, které podkopávají základy katolické nauky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. čl. 26.

3.3. Shrnutí

Tato kapitola je významnou součástí mé práce. Obšírněji totiž (četnými odvolávkami) vysvětluje nauku Tridentského koncilu o oběti mše svaté. Především zdůrazňuje, že:

- Oběť kříže byla spásonosnou, protože otevřela člověku možnost přístupu k Bohu oslavením Kristovy lidské přirozenosti, obětované v utrpení a krvi dokonalým způsobem Bohu Otci.
- Kristovo sebevydávání se Otci však stále pokračuje a má pokračovat až do konce světa, proto byla ustanovena oběť Krista ve mši svaté, která nám opakovaně umožňuje být tomuto sebevydávání a tím i oběti kříže přítomni
- Vnitřní totožnost těchto obětí je dána nikdy se neměnicím dokonalým vnitřním úkonem dokonalého odevzdání se Syna Božího vůči Otci v Trojici, při oběti kříže i při oběti mše svaté.
- Pouze viditelný způsob znázornění tohoto vnitřního obětního úkonu je u oběti kříže a oběti mše svaté vyjádřen rozdílně. Na kříži to byly průvodní projevy trápeného těla, tedy pot, krev, rány a při mši svaté je to dvojí konsekrace chleba a vína.

Texty papeže Pia XII. používají v latinském originále výraz *znázornění*. Jde zejména o citace Tridentského koncilu. V českém jazyce je přeložen jako *zpřítomnění*. Domnívám se, že latinský text Tridentského koncilu měl v úmyslu spíše vyjádřit skutečnost, že konsekrovaným chlebem a vínem, je při oběti mše svaté znázorněna aktuálně probíhající oběť Krista, která oběť kříže a její plody takto zpřístupňuje všem účastným.

Tedy slovo použité v latině *repraesentaretur* není vztaženo k oběti, ale domnívám se, že k těmto způsobům, které mají tu znázorňovací funkci s tím, že nejsou pouze symbolem, ale Krista podstatně obsahují.

Jsem osobně přesvědčen, že použití výrazu *znázornění* na konsekrované způsoby chleba a vína je přiléhavější než slovo *zpřítomnění* na oběť mše svaté jako takové. Takový výraz totiž evokuje dojem, že při mši se Kristus již neobětuje, pouze je v čase přenesena k nám dnes jeho oběť kříže.

Slovo *zpřítomnění* lze použít k vyjádření skutečnosti, že vzhledem ke stejnému obětníku, oběti a vnitřnímu obětnímu úkonu na kříži i dnes při mši svaté, jde vlastně

u eucharistické oběti o jednu a tu samou oběť, pouze bez viditelných krvavých a útrpných znamení. Jednu a tu samou proto, že Kristus nemůže obětovat, přinést Otci v oběť méně, nebo více než na kříži, pokud odevzdává vždy celého sebe sama, jak plyne z vnitro Trojičních vztahů.

Pokud platí tyto vztahy a je to největší mystérium křesťanského vyznání, pak Kristus se Otci obětuje stále, tedy i při mši svaté.

Skromně se domnívám, že zpřítomnění se nehodí k vyjádření toho, že jde o jednu a tu samou oběť, aniž by se správně uvedlo, že se Kristus vnitřním obětním úkonem Otci obětuje při mši svaté vždy.

4. Magisterium od II. vatikánském koncilu

V poslední části své práce se budu zabývat dokumenty magisteria z druhé poloviny 20. století vztahujícími se k problematice eucharistie a její obětní podstaty. Jde především o texty schválené na II. vatikánském koncilu a dále o některé dokumenty vydanými během pontifikátů papežů Pavla VI., Jana Pavla II. a Benedikta XVI. V této práci není zahrnuto učení o eucharistické oběti u papeže Františka, a to z důvodu jeho neukončeného pontifikátu.

4.1. II. vatikánský koncil

Dokumenty II. vatikánského koncilu mají hluboký význam pro život církve ve dvacátém století až do dneška. Církev jimi reagovala na změny ve společnosti po dvou světových válkách, které se pochopitelně promítly i do církve a rozdělení světa na západní a východní blok. Církev nechtěla svět odsoudit, ale pochopit ho, nalézt sebe sama po téměř dvou tisíc letech svého trvání a své místo uprostřed světa tak, aby mu byla k pomoci.

Pro potřeby této práce se budu zabývat konstitucemi *Sacrosanctum Concilium*, *Lumen gentium* a dekretem *Presbyterorum ordinis*.

4.1.1. Konstituce *Lumen gentium*

Tato věroučná konstituce nemá za cíl, stejně jako ostatní dokumenty II. vatikánského koncilu definovat nějaké nové dogma, ale chce objasnit věřícím lidem i světu podstatu církve a její univerzální poslání. Do toho spadá samozřejmě i otázka eucharistie a její obětní podstaty.¹⁴⁷

Následující citát říká, že:

„Kdykoli se slaví na oltáři oběť kříže, v níž „byl obětován náš velikonoční beránek, Kristus“ (1 Kor 5,7), uskutečňuje se dílo našeho vykoupení.“¹⁴⁸

Při každé mši se tedy oběť kříže, ve které se Kristus obětoval, podle tohoto dokumentu slaví. A tímto slavením se uskutečňuje dílo našeho vykoupení. Z takto izolovaného textu není zřejmé, co je myšleno oním slavením.

Pomocí je následující citát:

¹⁴⁷ *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 2. vydání. Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří. 2002, s. 31.

¹⁴⁸ LG 3.

„Služebný kněz, který vykonává svou službu, svou posvátnou mocí vytváří a řídí kněžský lid; v zastoupení Krista koná eucharistickou oběť a jménem celého lidu ji podává Bohu.“¹⁴⁹

Z těchto slov konstituce *Lumen gentium* již zřetelně plyne, že při mši svaté se oběť prostřednictvím služebného kněze *koná*. Tedy nejde o pouhou vzpomínku, jen nějaké oslavné shromáždění, ale eucharistie je obětí, která, když se koná, při mši probíhá. A jak plyne z následujícího textu, účastí na této oběti, laici spolu s knězem podávají Bohu obětní dar, tedy Krista obětujícího se a skrze konání mše svaté přítomného pod způsoby chleba a vína.

A pochopitelně s Kristem do tohoto jeho obětního úkonu vstupují i oni a spolu s ním se odevzdávají Bohu.

„Účastí na eucharistické oběti, která je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života, podávají Bohu božský dar a s ním i sebe samy.“¹⁵⁰

Obdobně je vyjádřeno i v dalším citátu:

„Všechny jejich skutky, modlitby a apoštolská činnost, manželský a rodinný život, každodenní práce, odpočinek duševní i tělesný, jsou-li konány v Duchu, ba i těžkosti života, jsou-li snášeny trpělivě, stávají se duchovními oběťmi Bohu milými skrze Ježíše Krista (srov. 1 Petr 2,5); jsou zbožně přinášeny Otcí zároveň s obětí těla Páně při slavení eucharistie.“¹⁵¹

Zde je položen základ již dříve popsaného jednoho z významů eucharistie. Tím je právě spolu s Kristem vstoupit do synovského vztahu plného a dokonalého odevzdání se Otcí. A příležitost se k tomu naskytá právě v nejrůznějších peripetiích a obtížích života, ve kterým máme možnost projevit své obětování se Otcí. Bez přinášené oběti Krista při mši, bychom tuto možnost neměli.

Tím se připojujeme, k již odevzdaným a v tomto synovsko – obětním vztahu plně žijícím svatým, kteří jsou v nebi. Oni pro svoje obětní odevzdávání se Otcí mši již sice nepotřebují, protože jsou v plné přítomnosti obětujícího se Krista a dokonale s ním spojeni. Abychom tuto možnost však měli my, je nám zanechána oběť mše svaté. Pro možnost vstoupení do této aktuálně probíhající oběti a vnitřního obětního úkonu Krista a tím i pro naše očištění. Proto nám mše svatá slouží jako prostředek, jak se připojit ke svatým, kteří již spolu s Kristem v dokonalém obětním úkonu vůči Otcí žijí.

¹⁴⁹ LG 10.

¹⁵⁰ Tamtéž, čl. 11.

¹⁵¹ Tamtéž, čl. 34.

„Když tedy slavíme eucharistickou obětí, nejlépe se spojujeme s bohoslužbou nebeské církve, neboť se uctívou vzpomínkou sjednocujeme především se slavnou a ustavičnou pannou Marií, ale i se svatým Josefem, svatými apoštoly i mučedníky a všemi svatými.“¹⁵²

V posledním citátu konstituce, který zde uvádím, je použito slov *zpřítomnit*.¹⁵³

„V mešní oběti *zpřítomňují a přivlastňují až do příchodu Páně* (srov. 1 Kor 11,26) *jedinou obětí Nového zákona, totiž obětí Krista obětujícího sebe sama jednou provždy Otci jako neposkrvněný obětní dar* (srov. Žid 9,11-28).“¹⁵⁴

Text hovoří o tom, že obětí kříže je jedinou obětí Nového zákona. V řádu stvoření, v ekonomické trojici je Kristova obětí skutečně tou jedinou naší obětí. Ve své podstatě jde o to, zcela se obětovat Otci. Toho, jak jsme již několikrát popsali, nejsme schopni. Jediná obětí, která je zcela Otci se vydávající, je ta Kristova. Je tedy i naší obětí, protože jen skrze něho se můžeme dokonale odevzdávat Otci. Konsekrací při mši svaté je na oltáři přítomno oslavené Kristovo tělo a krev, a tak i jeho obětí na kříži.

4.1.2. Konstituce Sacrosanctum Concilium

Konstituce o posvátné liturgii měla za cíl obnovit bohoslužbu a život církve.¹⁵⁵ Smyslem bylo překlenout propast mezi kleriky a laiky a zamezit jejímu pověrečnému, nebo magickému chápání.

Vybrané citáty opět vyjadřují víru, že eucharistie je obětí, ve které se koná dílo našeho vykoupení. Aby toto dílo mohlo být konáno, tentýž, který kdysi přinesl obětí na kříži, se při mši obětuje skrze kněze. Zcela jasně je řečeno, že i *nyin přináší obětí*.

„V liturgii, hlavně ve svaté eucharistické oběti, „koná se dílo našeho vykoupení.“¹⁵⁶

„Aby uskutečňoval tak velké dílo, je Kristus stále přítomen ve své církvi, především v liturgických úkonech. Je přítomen v mešní oběti jak v osobě sloužícího kněze, neboť „tentýž *nyin přináší obětí skrze službu kněží, který se tenkrát obětovoal na kříži*“, tak zejména pod eucharistickými způsoby.“¹⁵⁷

Kříž byla obětí a mše svatá je také obětí. Protože však jde o dokonalý obětní úkon, tehdy na kříži i při každé oběti mše svaté, jde o jednu a tu samou obětí.

Tuto obětí podle dalšího citátu ustanovil a přináší ve mši svaté proto, aby až dokud nepřijde, uchoval v trvání obětí kříže.

¹⁵² LG 50.

¹⁵³ V latinském originále opět *repraesentant*. Do češtiny by tedy bylo lépe přeložit jako *znázornit*. Jde tedy o problém posunu významu, o kterém jsem již hovořil.

¹⁵⁴ LG 28.

¹⁵⁵ *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, s. 128.

¹⁵⁶ SC 2.

¹⁵⁷ Tamtéž, čl. 7.

„Náš spasitel při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, ustanovil eucharistickou oběť svého těla a své krve, aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání oběť kříže a aby tak své milované snoubence církvi zanechal památku na svou smrt a na své vzkříšení.“¹⁵⁸

Pokud by Kristus eucharistickou oběť svého těla a krve při poslední večeři neustanovil, následná oběť na kříži, by po všechny následující časy trvala, ale nebyla by nám zde, v řádu stvoření dostupná. Protože osoba oslaveného Krista v sobě hypostaticky spojuje lidskou i božskou přirozenost, je tak v jeho osobě přítomna i oběť kříže.

Abychom měli i my dnes možnost díky jednomu a témuž vnitřnímu úkonu odevzdání se být přítomni spasitelné oběti kříže, ustanovil Kristus smysly vnímatelná znamení dvojité konsekrace, skrze která budeme rozpoznávat právě se ve mši konající úkon odevzdání Krista oslaveného. A protože tento Kristův vnitřní úkon nemůže být nikdy, tedy na kříži ani při mši svaté jiný, je oběť kříže touto eucharistickou obětí, byť konanou opakovaně, přítomna každému jejímu účastníku ve všech časech. A tak spasitelné účinky této oběti jsou nám díky eucharistii přístupné kdykoli se koná eucharistická oběť.

A tuto eucharistickou oběť Kristus koná i proto, abychom se spolu s ním učili témuž a vstupovali do téhož vnitřního úkonu odevzdání se Otci. Protože jen ten je podstatou života Trojice a bude tvořit základ i naší existence na věčnosti.

„Proto církev věnuje zvláštní péči tomu, aby věřící nebyli přítomni tomuto tajemství víry jako stranou stojící a němi diváci, ale aby mu pomoci obřadů a modliteb dobře rozuměli. Mají mít uvědomělou, zbožnou a aktivní účast na posvátném úkonu, aby se poučili Božím slovem a posilnili hostinou těla Páně a aby vzdávali díky Bohu. Mají přinášet neposkvrněný obětní dar nejen rukama kněze, ale i spolu s ním, a tím se mají učit obětovat sami sebe. Prostřednictvím Krista mají den ze dne dorůstat k dokonalejší jednotě s Bohem i mezi sebou.“¹⁵⁹

4.1.3. Dekret Presbyterorum ordinis

Dekret o službě a životě kněží vznikl na základě konstituce o církvi, ve které se podrobně hovoří o biskupech, jejichž vztah k Petrovu úřadu zůstal od I. vatikánského koncilu nedořešen a také o laicích, o kterých se nehovořilo vůbec.

Koncilní otcové tak zůstali stát před skutečností, že žádný z dokumentů se nezabývá službou a životem kněží, kteří jsou ovšem také součástí církve.¹⁶⁰

¹⁵⁸ SC 47.

¹⁵⁹ SC 48.

¹⁶⁰ Dokumenty II. Vatikánského koncilu, s. 301.

Dekret konstatuje, že kněží mají svěcením danou posvátnou moc přinášet svatou oběť, která je obětována Kristem na obětním oltáři. Při mši se tedy podle tohoto textu opravdu koná oběť Krista, a to na pomoc a k útěše věřících.

„Aby se věřící stali jedním tělem, ve kterém „nemají všechny údy stejnou činnost“ (Řím 12,4), ustanovil tentýž Pán některé z nich za služebníky. Ti mají mít ve společenství věřících posvátnou moc, přijatou svěcením, přinášet svatou oběť.“¹⁶¹

*„Dům modlitby, v němž se slaví a uchovává nejsvětější eucharistie, shromažďují se věřící a je uctíván přítomný Boží Syn, náš Spasitel, **na obětním oltáři za nás obětovaný** na pomoc i k útěše věřících, má se skvíť čistotou a má být upravený pro modlitbu a posvátné obřady.“¹⁶²*

Opravdu skvostně a zcela srozumitelně popisuje obětní podstatu mše svaté a svým způsobem i často používaný pojem *zpřítomnění* následující citát:

„...žádá mše, i když ji kněz slouží soukromě, není přece soukromá, nýbrž je úkonem Krista a církve; církev totiž učí, že v oběti, kterou přináší, obětuje sama sebe jako všeobecnou oběť a jedinou a nekonečnou výkupnou sílu oběti kříže přivlastňuje celému světu k spasení. Vždyť každá mše, která se slouží, je přinášena nejen za naši spásu, ale také za spásu celého světa.“¹⁶³

Tento koncilní text spojuje oběť mše svaté a oběť kříže. Skrze oběť mše svaté je přítomna, zpřístupněna člověku i oběť kříže a její výkupná síla. A tato eucharistická oběť, jak je i v jiných koncilních dokumentech řečeno, pomáhá člověku dovršit jeho duchovní, vnitřní obětní úkon vůči Otci. Bez oběti kříže by tato cesta nebyla otevřena a bez oběti eucharistie bychom neměli jak, do tohoto obětního úkonu Krista vstoupit a k němu se připojit.

„Služba kněží však duchovní oběť věřících dovršuje ve spojení s obětí Krista, jediného prostředníka; tato oběť se rukama kněží jménem celé církve podává nekrvavě a svátostně v eucharistii, dokud sám Pán nepřijde...aby „celá vykoupená obec, to je shromáždění a společenství svatých, byla podávána Bohu jako všeobecná oběť skrze Velekněze, který i sám sebe obětoval za nás v utrpení, abychom byli tělem tak vznešené Hlavy.“¹⁶⁴

4.1.4. Shrnutí

Koncilní dokumenty vyjadřují nauku o oběti eucharistie zcela v souladu s předchozími výroky a dokumenty magisteria. Velmi intenzivně usilují zdůraznit, že skrze oběť mše svaté je nám otevřena možnost připojit se ke Kristově oběti a odevzdat se Otci. Nauku lze tak shrnout následovně:

¹⁶¹ PO 2.

¹⁶² Tamtéž, čl. 5.

¹⁶³ Tamtéž, čl. 13.

¹⁶⁴ Tamtéž, čl. 2.

- Církev slaví eucharistii tím, že se při mši svaté opravdu oběť Kristova koná
- Tato eucharistická oběť, která se při každé mši svaté opakuje, je vnějšími, viditelnými znameními dvojí konsekrace odlišná jedna od druhé i od vnějších viditelných znamení utrpení při oběti kříže, ale jednou a tou samou obětí skrze stejně dokonalý vnitřním úkonem odevzdání se Krista Otci.
- Eucharistická oběť Krista při mši umožňuje lidu, který je této oběti účasten, vstoupit spolu s ním do vztahu odevzdanosti Otci a docházet odpuštění hříchů.

4.2. Pontifikát Pavla VI.

Pavel VI., byl papežem koncilní i pokoncilní doby. Po smrti Jana XXIII., převzal řízení koncilu a 3. 9. 1965 vydal encykliku *Mysterium fidei*, která široce pojednává o problematice eucharistie.

4.2.1. Mysterium fidei

Tato encyklika je velmi významná. Byla vydána v době, kdy mělo dojít k liturgickým změnám. Mešní bohoslužba se oproti dosavadní tridentské podobě výrazně zjednodušila. Tato reforma však měla i své odpůrce, kteří se domnívali, že změnou ritu již nebude tak zřejmá obětní podstata eucharistie.

Tato encyklika tedy v častých odvolávkách na závěry Tridentského koncilu, ukazuje na důležitou skutečnost, že víra církve se i při změně formy eucharistické bohoslužby nemění.

Především je vyjádřena víra, že oběť eucharistie byla ustanovena Kristem při poslední večeři, a to za účelem, aby až do jeho příchodu byla zachována¹⁶⁵ oběť kříže. Eucharistie, ať už je v bohoslužebně rituálním kontextu tridentské podoby, nebo v hávu novém, je a zůstává obětí. A oběť konaná při mši svaté má jasnou vazbu na kříž.

„Při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, náš Spasitel ustanovil eucharistickou oběť svého Těla a Krve. Udělal to, aby se zachovala oběť kříže po staletí, dokud znovu nepřijde.“¹⁶⁶

¹⁶⁵ Jak bylo řečeno již výše, spíše než *zachována*, by srozumitelnější bylo *zprístupněna*. V osobě Syna, ve věčném Ted', oběť kříže by stále přítomnou, a tedy zachovanou byla, ovšem bez eucharistického mostu, bychom se k ní neměli, jak připojit.

¹⁶⁶ PAVEL VI. *Mysterium fidei*. [2017-01-16].

<http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_03091965_mysterium.html>., čl. 4.

A tato oběť, konaná při mši, respektive neustále konané odevzdávání se osoby Syna skrze oslavenou lidskou přirozenost Otci, je nám opakovaně skrze konsekraci přítomná na oltáři.

*„Neboť jak vypráví evangelisté, při poslední večeři „vzal chléb, požehnal a lámal a dával jim, řka: To je mé tělo, které se za vás vydává, to dělejte na moji památku. Stejně tak, když skončila večeře, vzal kalich a řekl „Tento kalich, je nová smlouva v mé krvi, která se za vás vylévá.“ Apoštoly jsme tak vybízeni konat to na jeho památku, čímž dal jasně najevo, že **chce, aby to bylo navždy opakováno.**“¹⁶⁷*

Tajemstvím eucharistie, je dle textu znovuobnovena oběť kříže, takže její síla k odpuštění hříchů nám způsobuje spasení.

„Je dobré vzpomenout na jádro a srdce našeho učení, které je od samého počátku a sice, že tajemstvím eucharistie, je oběť kříže, která byla kdysi přinesena na Kalvárii znovuobnovována a neustále připomínána a její spásonosná síla je přijímána k odpuštění hříchů, kterých se dopouštíme každý den.“¹⁶⁸

Ono znovuobnovování je dáno právě tím, že se Kristus obětuje nekrvavě ve mši svaté. Bez víry ve skutečnost, že při mši svaté je nám přístupno Kristovo obětování se Otci, by nebylo možné věřit, že je zároveň přítomna oběť kříže a dávány nám k dispozici její plody.

*„Pán je obětován nekrvavým způsobem v mešní oběti a **zpřítomňuje**¹⁶⁹ oběť kříže a uplatňuje svou spásitelnou sílu ve chvíli, kdy se stane svátostně přítomným skrze slova konsekrace, jako duchovní pokrm, pod způsoby chleba a vína.“¹⁷⁰*

V neposlední řadě encyklika znovu důrazně připomíná, s odvoláním se na Tridentický koncil, že konsekrací chleba a vína je Pán Ježíš skutečně a podstatně obsažen v eucharistii. A to zároveň s lidstvím v nebi po Otcově pravici, stejně tak v tomtéž okamžiku v proměněné hostii a vínu. Jde o potvrzení víry v transsubstanciaci.

„Tridentický koncil, opíraje se o víru církve, „otevřeně a upřímně vyznává, že po konsekraci chleba a vína, náš Pán Ježíš Kristus, pravý Bůh i člověk, je opravdu, skutečně a podstatně obsažen v Nejsvětější Svátosti svaté eucharistie pod smysly vnímatelnými věcmi.“ A tak náš Spasitel je přítomný ve svém lidství, a to nejen ve svém přirozeném způsobu existence na pravici Otce, ale také zároveň ve stejném čase ve svátosti eucharistie takovým způsobem, který můžeme jen stěží vyjádřit slovy, ale mysl osvětlena vírou může, jak je to jen možné, spatřit Boha a o tom máme být pevně přesvědčeni.“¹⁷¹

¹⁶⁷ MF 28.

¹⁶⁸ Tamtéž, čl. 27.

¹⁶⁹ *Repraesentante* – zpřítomnění x znázornění. Stejná problematika překladu latinského výrazu do češtiny jako již několikrát výše.

¹⁷⁰ MF 34.

¹⁷¹ Tamtéž, čl. 45.

4.2.2. Shrnutí

Encyklika papeže Pavla VI. *Mysterium fidei* v některých ohledech jedinečně představuje oběť mše svaté. Na jednu stranu papež potvrzuje známé a ve víře církve neustále přítomné pravdy víry, jako jsou:

- Ustanovení eucharistie Kristem při poslední večeři
- Víra v reálnou přítomnost Krista pod způsoby chleba a vína skrze transsubstanciaci
- Víra v dostupnost plodů oběti kříže skrze oběť mše svaté

Významně zde papež poukazuje na skutečnost, že oběť eucharistie Kristus ustanovil proto, aby oběť kříže byla uchována až do jeho příchodu. Tato pravda má neuvěřitelnou hloubku. Odkazuje nás ke Kristu jako druhému Adamovi, jako k prvnímu z lidstva, který se Otcí plně a dokonale odevzdal a ustanovil způsob, jak nás k tomuto obětnímu úkonu přizvat. Každá mše svatá je tedy příležitostí zcela se odevzdat s chválou a vděčností do Otcových rukou. A to díky ustavující oběti kříže, která je v oběti mše svaté přítomna.

4.3. Pontifikát Jana Pavla II.

Jan Pavel II. byl prvním slovanským a po 455 letech prvním neitalským papežem v letech 1978–2005. V této práci se zabývám třemi jeho encyklikami.

4.3.1. *Redemptor hominis*

Redemptor hominis je první encyklika papeže Jana Pavla II. vydaná 4. března 1979. Encyklika se zabývá člověkem, jeho strachem a jeho spásou.

Jan Pavel II. vysvětluje, že náplní našeho života, je prožívat i naše ukřižování a zmrtvýchvstání, respektive růst ke svatosti, jejímž pramenem je Bůh, což je pro nás zdrojem života. Cestou k tomu, možností, je přítomnost a podíl na eucharistické oběti Krista. Ta je slavena, přinášena neustále, nepřetržitě. Každá mše svatá je skutečnou obětí kříže i zmrtvýchvstání.

„Církev nikdy nepřestane znovu prožívat jeho ukřižování a zmrtvýchvstání, jež jsou zároveň i náplní jejího každodenního života. Vždyť přece na příkaz samého Krista, svého učitele, církev slaví nepřetržitě eucharistickou oběť a nalézá v ní "pramen života a svatosti.“¹⁷²

¹⁷² JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*. 1. vydání. Praha: Zvon. 1996, čl. 7.

V dalším citátu papež poukazuje na to, že eucharistie je silou a mocí vykoupení. A sice z vůle Kristovy, která neustále obnovuje tajemství oběti kříže. Mše svatá je obětí, protože vůlí Krista, věčným vnitřním úkonem odevzdání se osoby Syna, je skrze konsekraci při mši svaté přítomen obětující se Kristus, a v osobě Syna neustále přítomná oběť kříže.

„Eucharistie je středem a vrcholem všeho svátostného života, jí každý křesťan získává spásonosnou sílu a moc vykoupení... V této svátosti se totiž z Kristovy vůle neustále obnovuje tajemství oběti, ve které přinesl Bohu Otcí sám sebe na oltář kříže.“¹⁷³

4.3.2. Dominum et vivificantem

V pořadí pátá encyklika byla vyhlášena 18. 5. 1986. Jan Pavel II. se v ní zabývá rolí Ducha svatého v moderním světě a v církvi a významem modlitby v duchovním životě člověka. Některé pasáže velmi vhodně doplňují naše chápání eucharistie a zejména její obětní podstatu z hlediska působení Ducha svatého.

Následující článek poukazuje na to, že i když Kristus byl proniknut Duchem svatým, přesto bylo toto jeho lidství skrze smrt Duchem svatým přetvořeno v dokonalou oběť lásky na kříži. Duchem svatým plně proniknutá Kristova lidská přirozenost je tak zcela proniknuta Otcem a vzkříšení, oslavení tuto skutečnost završuje.

„Boží Syn Ježíš Kristus jako člověk ve vroucí modlitbě při svém umučení nechal Ducha svatého, který už pronikl až do nejzazší hloubi jeho lidství, aby toto lidství přetvořil v dokonalou oběť skrze jeho smrt, jako oběť lásky na kříži.“¹⁷⁴

Oslavený Kristus je plný Ducha svatého, který je vzájemným darem mezi Otcem a Synem v Trojici.

„Duch stravuje tuto oběť ohněm lásky, která spojuje Syna s Otcem v trojičním společenství.“¹⁷⁵

Pokud se sjednocujeme s Otcem skrze Krista při mši svaté, jsme naplněni Duchem Božím a v něm se stáváme obětí Otcí. Jak plyne z dalšího citátu.

„A ve třetí eucharistické modlitbě prosí kněz Boha s odvoláním na tutéž ekonomii spásy, aby Duch svatý z nás udělal "oběť úplnou a ustavičnou.“¹⁷⁶

4.3.3. Ecclesia de Eucharistia

Encyklika byla vydaná 17. 4. 2003 a pojednává o eucharistii a jejím vztahu k církvi. Papež zde eucharistii velmi neotřele popisuje jako ustanovení současnosti mezi triduem a všemi staletími. Kristu šlo ustanovením poslední večeře o to, aby okamžik, kdy byla

¹⁷³ JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*, čl. 20.

¹⁷⁴ JAN PAVEL II. *Dominum et vivificantem*. 1. vydání. Praha: Zvon. 1997, čl. 40.

¹⁷⁵ Tamtéž, čl. 41.

¹⁷⁶ Tamtéž, čl. 41.

lidská přirozenost osobou Syna, skrze Krista plně obětována Bohu a oslavena a tím se stala cestou našeho odevzdání se Otci, nám byl neustále přítomen a nám tak dostupný.

„Její základem a jejím zdrojem je celé velikonoční triduum, ale to je jakoby shrnuto, předjímáno a navždy „soustředěno“ v eucharistickém daru. V tomto daru Ježíš Kristus předal církvi trvalé zpřítomnění velikonočního tajemství. Jím ustanovil tajemnou „současnost“ mezi triduem a všemi staletími. Tato myšlenka v nás vzbuzuje city velkého a vděčného úžasu.“¹⁷⁷

Tento citát velmi srozumitelně popisuje otázku zpřítomnění. Termín, který je klíčový, a ne vždy zcela srozumitelný.¹⁷⁸ Papež Jan Pavel II. vnáší světlo k pochopení. Eucharistii označuje jako oběť kříže, která všemi staletími mší svatou pokračuje. Ne ovšem opakováním této oběti, ale díky její přítomnosti v božské věčnosti, která přesahuje všechny časy, nebo i jinak řečeno, všechny časy v řádu stvoření v sobě obsahuje.

Eucharistie je způsob, jak se na této ve věčnosti přítomné oběti podílet, jak jí být přítomni. Již několikrát bylo poukázáno na to, že osoba Syna se v úkonu dokonalého odevzdávání se Otci v Trojici – nyní skrze oslavenou lidskou přirozenost – obětuje stále. Díky tomu může být skrze konsekraci přítomna při mši svaté právě oběť Krista skrze oslavené lidství.

„Není to pouze připomínka, nýbrž svátostné zpřítomnění. Je to oběť kříže, která stále během staletí pokračuje...To pak nezůstává odsunuto do minulosti, neboť „všechno, čím Kristus je, a všechno, co vykonal a vytrpěl pro všechny lidi, má účast na božské věčnosti, a tím přesahuje všechny časy a je v nich přítomno...Tato oběť je natolik rozhodující pro spásu lidského pokolení, že Ježíš Kristus ji dovršil a vrátil se k Otci teprve poté, co nám zanechal způsob, jak se na ni podílet, jako kdybychom při ní byli přítomni. Každý věřící tak na ní může mít účast a těžit z ní nevyčerpatelné plody.“¹⁷⁹

Oběť mše svaté jednoznačně není opakování Kristovy oběti kříže. Jde o zajištění její přítomnosti pro nás v řádu stvoření, v našem čase, jde o průnik z věčnosti.

„To, co se opakuje, je slavení její památky, její „památné zpřítomnění“ (memorialis demonstratio), a proto se jediná a definitivní výkupná oběť Krista vždy zpřítomňuje v čase.“¹⁸⁰

Eucharistie v sobě zahrnuje nejen kříž, ale také vzkříšení, oslavení. Jen díky tomu může pro nás dnes být oběť mše svaté výkupnou, protože nám zpřístupňuje Krista oslaveného, s jeho oslaveným lidstvím, které se v Trojici neustále odevzdává Otci. Toto oslavené lidství je naším mostem ke spojení se s Otcem, skrze ně můžeme sami sebe odevzdat Otci svůj život.

¹⁷⁷ JAN PAVEL II. Ecclesia de Eucharistia. (17. 4. 2003) [2017-01-12].

<http://www.kebrle.cz/katdocs/Ecclesia_de_Eucharistia_media.pdf>., čl. 5.

¹⁷⁸ Znovu skromně upozorňuji, že jde podle mého soudu o důsledek chybného převodu latinského termínu *repraesentatur* do českého jazyka jako *zpřítomnění*, namísto *znázornění*.

¹⁷⁹ JAN PAVEL II. Ecclesia de Eucharistia, čl. 11.

¹⁸⁰ Tamtéž, čl. 12.

„Kristova Pascha zahrnuje s utrpením a smrtí také jeho vzkříšení. Připomíná to odpověď lidu po proměňování: „Tvé vzkříšení vyznáváme“. Vždyť eucharistická oběť nezpřítomňuje pouze tajemství Spasitelova utrpení a smrti, nýbrž i jeho vzkříšení, v němž oběť nachází své vyvrcholení. Kristus se může stát „chlebem života“ (Jan 6,35.48) či „živým chlebem“ (Jan 6,51) jen jako živý a vzkříšený.“¹⁸¹

Hlubšího pochopení eucharistické oběti lze dosáhnout rozjímáním o Marii. Maria se Bohu obětuje ve chválách Magnificat a je to okamžik jejího těsného spojení s Kristem právě vtěleným. Eucharistie nám slouží k tomu, abychom dorůstali do tohoto Mariina postoje, aby naše účast na oběti eucharistie byla skutečným spojením celého našeho života s Kristem a tím odevzdáním se Otci. Mariánský prvek eucharistické oběti je velmi podstatnou částí naší mozaiky.

„V eucharistii se církev plně spojuje s Kristem a jeho obětí a osvojuje si Mariina ducha. Je to pravda, kterou můžeme prohloubit, když si znovu přečteme Magnificat pod zorným úhlem eucharistie. Vždyť eucharistie je jako Mariin chvalozpěv především chválou a díkyvdáním. Když Maria zvolá: „Velebí má duše Hospodina a můj duch jásá v Bohu, mém spasiteli“, nese v lůně Ježíše. Chválí Otce „za“ Ježíše, ale chválí ho také „v“ Ježíši a „s“ Ježíšem. A právě toto je „eucharistický postoj.“¹⁸²

Na tomto místě by mělo následovat shrnutí vybraných dokumentů Jana Pavla II., ale protože Katechismus katolické církve byl vydán v době jeho pontifikátu a je rovněž magisteriálním dokumentem, je mým úmyslem pojednat o jeho přínosu k nauce o eucharistii na tomto místě.

4.3.4. Katechismus katolické církve

Katechismus katolické církve je oficiální systematicky uspořádaný souhrn římskokatolické nauky o víře i mravech. Jeho latinská verze byla schválena papežem Janem Pavlem II. prostřednictvím apoštolského listu *Laetamur magnopere* 15. 8. 1997.

Ohledně nauky o eucharistii zdůrazňuje, že eucharistie je rovněž obětí, protože stejně jako Kristus na kříži obětoval své tělo a krev, tytéž vydává v oběť při eucharistii. Velmi zajímavé místo, které rozebírám i v jednom textu papeže Benedikta XVI. Zde uvedu, že tato pravda poukazuje na fakt, že eucharistie je Kristovou obětí a od jeho oslavení, nemůže jinak než naplňovat své od věčnosti existující odevzdávání se Otci v Trojici skrze oslavenou lidskou přirozenost. Ta sice již nyní netrpí a nekrvácí, ale v osobě Syna je krvavá oběť kříže věčně přítomnou současností. V našem řádu stvoření se ovšem nemůže již krvavě projevit, protože jsme limitováni uplynulým časem a doposud nejsme schopni podílet se na věčně přítomném Teď v Trojici.

¹⁸¹ JAN PAVEL II. *Ecclesia de Eucharistia*, čl. 14.

¹⁸² Tamtéž, čl. 58.

„Jako památka Kristovy velikonoční oběti je eucharistie také obětí. Kristus dává v eucharistii totéž tělo, které za nás vydal na kříži, tutéž krev, kterou prolil za všechny na odpuštění hříchů.“¹⁸³

Tato naše omezenost plynoucím časem je tedy řešena konsekrací při eucharistické oběti.

„Obět, kterou Kristus přinesl jednou provždy na kříži, zůstává vždy časová. Kdykoli se slaví na oltáři obět kříže, ve které je obětován náš velikonoční beránek Kristus, uskutečňuje se dílo našeho vykoupení.“¹⁸⁴

V posledním vybraném článku Katechismu, který zde uvádím, se pojednává o jednosti oběti kříže a eucharistie. Je jedna obět, odevzdání se Syna Otci ve věčnosti, spolu s obětí kříže v řádu stvoření, tedy v časoprostorově rozbalené věčnosti a ve zpřístupnění tohoto věčného obětování Syna skrze oslavenou lidskou přirozenost při mši svaté.

Velmi zajímavá je zmínka, že obět ve mši svaté Kristus přináší skrze službu kněží. Ano, kněží nejsou laici, ale skrze křest jsou normálními členy Božího lidu, Kristova těla. Pokud Kristus přináší obět skrze kněze, přináší ji vlastně skrze své tělo, tedy ji spolu s Kristem přinášíme i my všichni¹⁸⁵ a s ním i sebe samy. Celé tělo spolu s jeho hlavou se obětuje, odevzdává ve chvále a v díkuvzdání Otci.

*„Kristova obět a obět eucharistie je **jedna jediná obět**. Vždyť jde o jednu a tutéž obět a sám Ježíš ji přináší skrze službu kněží, on, který jednoho dne obětoval na kříži sám sebe, různý je pouze způsob, jímž se obět přináší. V této božské oběti, která se koná ve mši svaté, je přítomen a nekrvavým způsobem obětován sám Kristus, který se obětoval jen jedenkrát krvavým způsobem na oltáři kříže.“¹⁸⁶*

4.3.5. Shrnutí

Rád bych shrnul hlavní myšlenky, které jsem vytěžil ze studia vybraných encyklik papeže Jana Pavla II. a Katechismu katolické církve. V určitých ohledech jsou dokumenty Jana Pavla II. velmi významným vysvětlujícím doplněním předchozích magisteriálních dokumentů o eucharistii a oběti Krista.

Je nutné mít neustále na paměti, že obět mše svaté je natolik hluboké mystérium, zahrnující v sobě dimenzi věčnosti a řádu vykoupení/milosti, že kromě základních výpovědí, které se v tradici církve od počátku uchovávají, ho nelze do důsledku popisně a myšlenkově vyčerpat.

¹⁸³ *Katechismus katolické církve*, čl. 1365.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, čl. 1364.

¹⁸⁵ Nikoli konsekrace. Ta je vztažena skrze svátost svěcení pouze na kněze.

¹⁸⁶ *Katechismus katolické církve*, čl. 1367.

- Oběť Krista na kříži byla na rovině lidské přirozenosti zcela prodchnuta Duchem svatým, a když do ní eucharistickou obětí vstupujeme, i my se skrze Ducha svatého stáváme obětí milou Otci
- Vůlí oslaveného Krista je tato oběť kříže neustále při mši svaté obnovována
- Eucharistickou obětí Kristus ustanovil, aby oběť kříže pro nás byla trvalou současností, protože je přítomna v božské věčnosti
- Konsekrace při mši svaté je způsobem, jak můžeme vystoupit ze své omezenosti dané plynoucím časem a nemožnosti se s obětí Krista reálně setkat
- Díky skutečnosti, že osoba Syna v Trojici je svorníkem úkonu trvalého odevzdávání se Otci od věčnosti, také oběti Krista skrze lidskou přirozenost a v posledku trvání jeho úkonu odevzdávání se Otci skrze oslavenou lidskou přirozenost, jsme při mši svaté přítomni oběti těla a krve Krista, coby oběti kříže
- Mariánský aspekt eucharistické oběti je důležitou součástí našeho uvažování. Maria se odevzdává v dokonalé chvále Otci ve chvíli *fiat*. Eucharistická oběť je nám okamžikem skutečného spojení s Kristem a cílí v zapojení se do jeho oběti Otci

4.4. Pontifikát Benedikta XVI.

Plodný pontifikát Benedikta XVI. (2005-2013) přinesl i množství teologicky hlubokých dokumentů, kterými tento papež povzbuzoval a učil církev. Pro potřeby této práce byla vybrána posynodální apoštolská exhortace *Sacramentum caritatis*, která byla vydána 22. 2. 2007.

4.4.1. Sacramentum Caritatis

Apoštolská exhortace se zaměřuje na eucharistii a pojednává o ní jako o tajemství víry, o jejím liturgickém slavení a účtě.

Papež Benedikt, tak jako mnohé dokumenty magisteria před ním používá termín *zpřítomnění*.

„Příkazem „*To konejte na mou památku*“ (Lk 22,19; 1 Kor 11,25) od nás žádá, abychom na jeho dar odpovídali a **svátostně ho zpřítomňovali**¹⁸⁷...Památka na jeho dokonalý dar nespočívá v obyčejném opakování Poslední večeře, ale právě v eucharistii, to jest v radikální novosti křesťanského kultu. Ježíš nám tak zanechal úkol, abychom vstoupili do jeho „hodiny“: „**Eucharistie nás vtahuje do Ježíšova obětního úkonu.**“¹⁸⁸

Papež krásně popisuje, že Kristus vyzval apoštoly ke konání eucharistie z důvodu, abychom mohli a měli příležitost reagovat, odpovídat na otevřenou cestu k Bohu Otcí, kterou vykonal dokonalou obětí skrze lidskou přirozenost.

Z uvedeného citátu zřejmé, že cílem této eucharistie a Krista v ní přítomného je zcela nás připojit do jeho dokonalého odevzdání se Otcí, do obětního úkonu. Použité slovo zpřítomnění (znázornění) je tak ve významu přístupnosti, dostupnosti Kristovy oběti, ke které se můžeme připojit.

Další citát toto pochopení ohledně dostupnosti zcela podporuje. Papež poukazuje na to, že eucharistií je oběť kříže včleňována do lidských dějin. Touto formulací vyjadřuje víru, že ustanovením eucharistické oběti Kristus chtěl, aby oběť kříže byla uchována po všechny časy.

„*Jeho snoubenka církev je povolána, aby každodenně slavila eucharistickou hostinu jako památku na něj. Včleňuje tak spasitelnou oběť svého snoubence do lidských dějin a svátostně ji zpřítomňuje*¹⁸⁹ v každé kultuře.“¹⁹⁰

Další citát poukazuje na skutečnost, že Kristovo pokračující obětování se Otcí je dáno jeho naprostou poslušností, tedy je zde znát pravda o Kristovu dokonalém vnitřním úkonu odevzdání se, který je podstatnou složkou jeho odevzdávání se Otcí v Trojici i skrze lidskou přirozenost.

„*Při Poslední večeři Ježíš svěřuje svým učedníkům svátost, která zpřítomňuje jeho oběť, v níž se v poslušnosti Otcí obětuje za spásu všech.*“¹⁹¹

Následující citát vyjadřuje velmi podstatnou pravdu o trojiční podstatě eucharistické oběti. Vzájemné sebevydávání se v Trojici, je základem a důvodem, proč se chce Kristus odevzdávat Otcí neustále. Dále papež hovoří o tom, že se v eucharistii dává, dává sám sebe. Ovšem následná slova již tak srozumitelná nejsou: *obětuje své tělo a prolévá svou krev.*

¹⁸⁷ Latinský originál uvádí termín *sacramentaliter exprimamus*. Spíše než o zpřítomnění, jde o svátostně vyjádření, což je vnitřně blíže *repraesentaretur*. Svátostným způsobem, tedy viditelnými gesty a slovy, vyjadřujeme děj, který se na oltáři odehrává.

¹⁸⁸ BENEDIKT XVI. *Posynodální apoštolská exhortace Sacramentum caritatis*. 1. vydání. Praha: Paulínky. 2007, čl. 11.

¹⁸⁹ Sacramentaliter praesens – svátostně přítomná. Oběť Krista, je skrze oběť mše svaté přítomna v historii a každé kultuře.

¹⁹⁰ BENEDIKT XVI. *Posynodální apoštolská exhortace Sacramentum caritatis*, čl. 12.

¹⁹¹ Tamtéž, čl. 84.

Čistě literárně by to znamenalo, že v eucharistické oběti Kristus skutečně prolévá svou krev, což by ovšem odporovalo jeho současnému oslavenému stavu a víře církve, že v této oběti se obětuje nekrvavě. Pravděpodobně jde tedy o vyjádření obou obětí, tedy té na kříži, kde skutečně Kristova krev tekla a v eucharistii, kde je přítomen ten samý obětující i totožný vnitřní obětní úkon Syna vůči Otci a je v něm zahrnuta i oběť skutečného těla i krve. V božské věčnosti, skrze osobu Syna, je ve věčně přítomném Teď, byť s oslaveným tělem, oběť kříže stálou skutečností, současností.¹⁹²

„První skutečností eucharistické víry je tajemství samotného Boha, trojiční lásky. V Ježíšově rozhovoru s Nikodémem o tom nacházíme jasný výrok: „Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozrozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný. Bůh přece neposlal svého Syna na svět, aby svět odsoudil, ale aby svět byl skrze něho spasen“ (Jan 3,16-17). Tato slova ukazují konečný důvod Božího daru. V eucharistii Ježíš nedává „něco“, ale dává sám sebe. Obětuje své tělo a prolévá svou krev. Tím dává celý svůj život a zjevuje původní zdroj této lásky. Je jediným Synem, kterého Otec za nás dává.“¹⁹³

Další citát opět poukazuje na to, že v eucharistii je nám opakovaně předkládána, zpřístupňována oběť kříže, která otevřela cestu k Bohu. Tato formulace ukazuje na skutečnost, že v každé mši, je opakovaně obsažena konsekrací radikální novost, která spočívá v tom, že na rozdíl od starozákonních obětí, které nemohly tuto nepřekonatelnou propast mezi padlou lidskou přirozeností a Bohem překlenout, je Kristovou obětí a vzkříšením lidská přirozenost Bohem přijata.

„Ježíš je pravým velikonočním beránkem, který se dobrovolně vydal jako oběť za nás a naplnil tak novou a věčnou smlouvu. Eucharistie v sobě obsahuje tuto radikální novost, která se nám opakovaně předkládá při každém jejím slavení.“¹⁹⁴

Poslední zde použité citáty vyjadřují opět již výše několikrát zmíněný fakt, že eucharistie, je nejen konsekrovaným Kristem, ale také církví, tedy jedním tělem Kristovým, odevzdávající se Otci. Jde o rozvedení našeho vstupování do Kristovy oběti.

„Duch, kterého celebrant svolává na dary chleba a vína položené na oltář, je tentýž, který spojuje věřící „v jedno tělo“ a činí z nich duchovní oběť milou Otci.“¹⁹⁵

„Tím, že Pán Ježíš vydal sebe v oběť za nás, svým darem účinně předznamenal tajemství církve. Je výmluvné, že druhá eucharistická modlitba při vyzvání Ducha svatého, formuluje modlitbu za jednotu církve takto: „Ať nás všechny, kdo máme účast na těle a krvi Kristově, shromáždí a sjednotí Duch svatý.“¹⁹⁶

¹⁹² Jakémukoli čtenáři se předem omlouvám, protože pravdu, kterou někde ve skrytu duše cítím, nedovedu vyjádřit slovy.

¹⁹³ BENEDIKT XVI. *Posynodální apoštolská exhortace Sacramentum caritatis*, čl. 7.

¹⁹⁴ Tamtéž, čl. 9.

¹⁹⁵ Tamtéž, čl. 13.

¹⁹⁶ Tamtéž, čl. 15.

„Slova sv. Pavla Římanům na toto téma jsou nejhutnější formulací toho, jak eucharistie proměňuje celý náš život v duchovní bohoslužbu milou Bohu: „Pro Boží milosrdenství vás, bratři, vybízím: přinásejte sami sebe v oběť živou, svatou a Bohu milou!“ (Řím 12,1). V tomto jeho povzbuzení vystupuje obraz nové bohoslužby jako **úplná oběť vlastní osoby společně s celou církví**...Světce z Hippo připomíná, že „**to je oběť křesťanů: počtem mnozí, jediné tělo v Kristu. Tu také hojně obětuje církev ve svátosti obzvláštní, věřícím známé, kterou se naznačuje, že v té věci, kterou obětuje, se obětuje sama.**“ Katolická nauka tvrdí, že **eucharistie jako oběť Krista je také obětí církve, a tedy i věřících. Důraz na oběť, slovo, které znamená „činění posvátného“**, svědčí o celé existenciální hutnosti, která je vložena do proměny naší lidské skutečnosti, uchvácené Kristem (srov. Flp 3,12).“¹⁹⁷

4.4.2. Shrnutí

Posynodální exhortací *Sacramentum caritatis* papež Benedikt XVI. alespoň pro mne neobvykle poukazuje na skutečnost, že Kristus vyzval apoštoly konat eucharistii proto, aby mohli reagovat, odpovídat na jeho dar, kterým bylo otevření cesty k Bohu skrze oběť kříže.

Poukazem na včlenění oběti kříže do našeho světa skrze eucharistii nově vysvětluje výraz zpřítomnění, který tak nabývá významu zpřístupnění, dostupnosti.

Apoštolská posynodální exhortace je také velmi hlubokou a meditativní formou vyjádření přínosu eucharistie pro naše osobní i společné obětování se Otci skrze a spolu s Kristovou obětí kříže.

¹⁹⁷ BENEDIKT XVI. *Posynodální apoštolská exhortace Sacramentum caritatis*, čl. 70.

Závěr

Ve své práci jsem se zabýval tematikou zpřítomnění oběti Krista při mši svaté, a jakým způsobem magisterium tuto nauku a víru předávalo ve svých dokumentech.

Své uvažování jsem započal u vztahů mezi osobami v Trojici se zaměřením na osobu Syna. Zde, v tomto bazálním mystériu naší víry tkví počátek možného dotknutí se a alespoň částečného pochopení oběti mše svaté, zahrnující zpřítomnění oběti kříže.

Za zcela základní vidím uvědomění si, že primární, je dokonalý, věčně trvajícím vnitřní úkon vděčného darování se osoby Syna Otci v Trojici. Syn tímto úkonem je, nemůže jím nebyť, započít ho, či ukončit.¹⁹⁸ Člověk byl na počátku stvořen skrze Syna a pro Syna, a tak v nejhlubší rovině jeho přirozenosti je odevzdávat se Otci skrze Syna, s ním a v něm.

Problém nastal v okamžiku, kdy tuto možnost realizovat svou stvořenou přirozenost propásl a místo toho do své přirozenosti vlastním úsilím nezměnitelně vepsal zakřivení do sebe sama. Lidská přirozenost se tak nebyla schopna otevřít do plné a dokonalé vydanosti Otci, aby byla schopna přijmout jeho prvotní sebedarování se Synu, a tedy i jeho tělu.¹⁹⁹

Skrze Synem přijatou lidskou přirozenost, ve které byl dokonale prožit onen bazální úkon sebedarování se Syna Otci v Trojici, dovršené obětí na kříži a její oslavení vzkříšením, je každému člověku otevřena možnost vstoupit do vztahu s Otcem.

Syn se v Trojici i nadále odevzdává Otci skrze oslavenou lidskou přirozenost. Osoba Syna v sobě, tedy v božské věčnosti, zahrnuje i pro nás v historii ukončenou obětí kříže. Aby nám tedy obětí kříže, plynutím času vzdálená byla dosažitelná, a bylo pro nás rovněž dosažitelné připojit se v řádu vykoupění/milosti k úkonu Kristova darování se Otci, zanechal nám Kristus skrze konsekraci při mši svaté obětí kříže a tím i své dokonalé odevzdávání se Otci skrze oslavenou lidskou přirozenost přístupnou.

Výše popsané skutečnosti tvoří rám obrazu, v rámci kterého, se pohybuje snaha o porozumění propojení oběti kříže a oběti mše svaté, ve které je dle víry církve kříž zpřítomňován.

¹⁹⁸ Některé staré dogmatické traktáty obětí mše svaté vysvětlují tak, že Kristus vždy znovu a znovu vzbuzuje vnitřní úkon oběti. To by ovšem popíralo podstatu Syna, který tím úkonem je.

¹⁹⁹ Zde je zajímavé si uvědomit, že tím vlastně člověk neumožňuje Bohu být vůči lidem tím, kým je. Tedy zcela se darujícím. Nutno ale dodat, že neschopnost člověka otevřít se sebedarujícímu Bohu ho nijak neomezuje, protože Otec je dárce především vůči Synu. Ztráta je tedy zcela na straně člověka. A ta je v důsledku smrtelná. Ve své lásce však Bůh zajistil, aby do tohoto vnitrotrojického, rodinného kruhu výměny lásky mohl být člověk přijat, aby do něho mohl vlastně poprvé vstoupit.

Další krok na cestě k porozumění eucharistické oběti, jak ji církev věří, má svůj základ v textech Písma svatého. Svědčí nejen o tom, že po vyslovení slov ustanovení je chléb a víno skutečně, opravdu a podstatně tělem a krví Kristovou, ale že eucharistie je také obětí. Nelze tedy přijmout výklady, které by způsoby chleba a vína posouvaly do roviny čistě symbolické.

Velmi důležitou součástí uvažování nad biblickými texty je list Židům, který nás uvádí do tajemství oběti Syna v řádu vykoupení/milosti. Přijal tělo, aby plnil vůli Otce, aby přijatá lidská přirozenost mohla být zcela prodchnuta Duchem svatým a byla schopna oslavením vstoupit do Boží přítomnosti. Což je přesně to, co člověk pádem ztratil. Utrpení, krev a smrt byly vnějšími znaky tohoto dokonalého odevzdání se osoby Syna Otcí. A byly rovněž bolestnou cenou za nemožnost odchýlení se této věrnosti.²⁰⁰

V dalším textu práce se zabývám Tridentským koncilem a jeho přínosem k pochopení obětní podstaty mše svaté. Nikoli bezvýznamnou je skutečnost, že překlad latinského originálního textu z 22. zasedání Tridentského koncilu, část Hlava I., je částečně chybný. Slovo *repraesentaretur* by nemělo být překládáno jako *zpřítomnění*, ale jako *znázornění*. Důvodem je latinský text sám o sobě.

Ten říká, že Kristus při poslední večeři zanechal své snoubence církvi viditelnou obět' (nikoli viditelné kněžství, jak uvádí český překlad), když se pod způsoby chleba a vína obětoval Otcí. A to proto, aby byla *znázorněna* obět', kterou měl krvavě dokonat na kříži. Tak jako utrpení a krev na kříži znázornily Kristovu obět', rovněž svátostné způsoby znázorňují obět', která před našimi zraky při mši svaté probíhá.

Latinský originál zcela evidentně rozlišuje obět' Krista pod způsoby chleba a vína při poslední večeři a obět' na kříži.²⁰¹ Tu první Kristus ustanovil proto, aby byla ta kalvárská znázorněna.

Používání slova *zpřítomnit*²⁰² může být problematické z důvodu, že v něm nemusí být zaslechnuto obětování se, nám v řádu vykoupení/milosti při mši svaté přítomné, ale pouze jakýsi přesun dávno vykonané oběti v prostoru a čase. Bez výkladového aparátu, kterým disponuje například slovo transsubstanciacce, ne plně reflektuje skutečnost, kterou vyjádřil tridentský koncil, že rovněž pod způsoby chleba a vína se Kristus obětuje.

²⁰⁰ Věrnost realizovat Otcův plán spásy člověka.

²⁰¹ Tridentský koncil pochopitelně obět' kříže i obět' mše svaté chápe jako jednu obět'. Již několikrát bylo v mé práci vysvětleno, že základem k pochopení tohoto mystéria je osoba Syna, jejíž podstatou je věčný úkon vnitřního darování se Otcí.

²⁰² A je přítomno v českých překladech všech uvedených magisteriálních dokumentů.

Kristus své církvi, svému Tělu, zanechal prostředek, jak se k němu v jeho sebevydávání se Otcí připojit. Při poslední večeři ustanovil viditelnou oběť pod způsoby chleba a vína, ve které se můžeme skrze něho a spolu s ním Otcí vydat v oběť.

A protože se při mši svaté Otcí obětuje stejný ten, jako na kříži a přináší stejnou oběť,²⁰³ jako na kříži, tedy sebe sama, jde o totožnou oběť. Konsekrací při mši svaté je přítomen tentýž Otcí před vtělením se odevzdávající, tentýž Otcí se obětující skrze přijatou lidskou přirozenost pro vytvoření cesty pro člověka na kříži a tentýž odevzdávající se Otcí nekrvavě skrze oslavenou lidskou přirozenost nyní v Trojici.

S tímto pochopením lze konstatovat, že oběť mše svaté je zpřítomněním oběti Krista na kříži, i když toto slovo v latinských originálech dokumentů není používáno.

Další dokumenty magisteria pojem *z přítomnění*²⁰⁴ používají a svými výroky ho objasňují i prohlubují zároveň. Jan Pavel II. především zdůrazňuje, že eucharistická oběť byla ustanovena, aby oběť kříže pro nás byla trvalou současností. Nebo jak vyjádřil Benedikt XVI., jde o způsob, jak oběť kříže může být včleněna do našeho světa. Tím se pojem *z přítomnění* vyjasňuje a dostává obrysy pojmu *z přístupnosti, dostupnosti*.

Jan Pavel II., stejně jako Benedikt XVI. popisují dar eucharistie jako možnost odpovědi na oběť kříže, tedy skrze Ducha svatého nechat se do této oběti zcela vtáhnout, aby tak celé tělo i s hlavou Kristem vzdali chválu a díky Otcí.

Pro Jana Pavla II., jako velkého ctitele Panny Marie je charakteristické, že své rozjímání o eucharistické oběti rozšířil právě o tento aspekt Mariiiny zbožnosti. Právě ve chvíli nejjintimnějšího spojení mezi Kristem a Pannou Marií, tedy při vtělení, propadá se Maria zcela do oběti díky a chval Hospodinu. Je zřejmé, že k tomuto odevzdání se Otcí jsme zváni a uschnění právě při oběti mše svaté.

V úvodu práce jsem zmínil tři otázky, na které budu hledat odpovědi. První se ptala, s jakým porozuměním církev používá slovo *z přítomnění*. Lze zcela odpovědně říci, že *z přítomnění* není pouhou vzpomínkou v myslích těch, kteří jsou při mši svaté účastni. Naopak, při mši svaté se oběť slaví, koná.

Magisterium zdůrazňuje, že oběť kříže je nám mši svatou současná, přístupná, je včleněna do našeho řádu vykoupění/milosti, takže uplynulá staletí nás od ní *de facto* nedělí.

²⁰³ Svorníkem je osoba Syna v Trojici.

²⁰⁴ Repraesentatur.

Druhá otázka se ptala, zda se Kristus při každé mši svaté obětuje vždy opakovaně. Zde je třeba poukázat na již několikrát popsany princip sebedarování se Syna Otci v Trojici. Syn je úkonem odevzdávání se Otci a není možné, aby před začátkem mše svaté tímto úkonem nebyl, mše, aby sloužila jako spínač tohoto úkonu a po skončení mše by Kristus byl opět ve stavu neodevzdání. Jediné, co je možné říci je, že každá mše svatá, je pro nás opakovanou možností, skrze dvojitou konsekraci, jak být účastní Synovu darování se Otci, nyní již skrze oslavenou lidskou přirozenost.

Třetí otázka, kterou jsem v úvodu položil se ptala, jakým způsobem je zajištěna víra, že máme pouze jednu jedinou oběť, a to oběť kříže. Zde je třeba opět odlišit vycházení Syna v Trojici, jehož podstatou je plné a naprosté odevzdání se Otci. K tomuto jsme byli stvořeni i my lidé, protože jsme byli stvořeni skrze Syna a pro Syna. Aby padlá lidská přirozenost byla schopna této dokonalé bohoocty a vstupu do Boží přítomnosti, bylo třeba lidskou přirozenost vykoupit, respektive vnitřně znovuzrodit.

To se stalo tím, že osoba Syna lidskou přirozenost přijala a skrze historického Krista prožila zde na zemi vztah dokonalého odevzdání se Otci a završila ho obětí na kříži. Tam byla dokonalost a dostatečnost takto vykoupené lidské přirozenosti završena a vzkříšením definitivně a nezměnitelně zafixována. Nanebevstoupením je tak lidská přirozenost přítomna po pravici Otce.

Oběť kříže je primární pro člověka proto, že otevřela možnost přistupovat k Bohu a odevzdávat se mu skrze Syna a spolu s ním. A tato možnost je nám dostupná skrze eucharistickou oběť mše svaté. Máme tedy pouze jednu jedinou oběť kříže, která nám otevřela cestu do lůna Trojice. Skrze oslavenou lidskou Kristovu přirozenost se přidat k Synovu odevzdávání se Otci v Trojici. A vzhledem k tomu, že při mši svaté jsou přístupné i plody oběti kříže, jsme na cestě neustálého růstu v dokonalosti tohoto sebedarování se Otci.

Seznam použitých zkratek

LG – Lumen gentium

MF – Mysterium fidei

PO – Presbyterorum ordinis

SC – Sacrosanctum Concilium

Seznam literatury

- BROŽ, Jaroslav. *List Židům*. 1. vydání. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze ve spolupráci s ČBS. 2015.
- BENEDIKT XVI. *Posynodální apoštolská exhortace Sacramentum caritatis*. 1. vydání. Praha: Paulínky. 2007, čl. 11.
- Český ekumenický překlad*. 16. (7. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost. 2008.
- Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 2. vydání. Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří. 2002.
- FILIPI, Pavel. *Hostina chudých*. 1. vydání. Praha: Kalich. 1991.
- FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 1. vydání. Praha: Zvon. 1992.
- FRANCIS, J, Moloney. *Sacra Pagina. Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2009.
- GIGLIONI, Paolo. *Svatosti Krista a jeho církve*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty Tridentského koncilu*. 1. vydání. Praha: Krystal OP. 2015.
- INSTRUKCE PAPEŽSKÉ BIBLICKÉ KOMISE: *O historické pravdivosti evangelií*. Řím, 1964.
- JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*. 1. vydání. Praha: Zvon. 1996.
- JAN PAVEL II. *Dominum et vivificantem*. 1. vydání. Praha: Zvon. 1997.
- KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve II*. 3. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. 1993.
- Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995.

- KUNETKA, František. *Eucharistie v křesťanské antice*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého. 2004.
- MOHELNÍK, Benedikt. T. *Eucharistie jako oběť Krista – hlavy a jeho mystického těla*. AUC Theologica. Praha: KTF UK. 2016, roč. 6, č. 1.
- MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- PEŇÁZ, Josef. *Eucharistická oběť v magisteriu Pia XII*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. 2012.
- Pius XII. *Mystici corporis o mystickém Těle Kristově a našem spojení s Kristem v něm*. Samizdat. 1948.
- POSPÍŠIL, C. V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vydání. Krystal OP a Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří, 2010.
- PIUS XII. *Mediator dei. Encyklika o posvátné liturgii*. Brno: Sušilova literární jednota bohoslovců v Brně. 1948.
- PIUS XII. *Humani generis: O některých falešných názorech, které podkopávají základy katolické nauky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004.
- POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Konsubstanciační a remanenční teorie jako teologický problém. Teologické texty* 2005.
- POSPÍŠIL, C. V. *Jako v nebi, tak i na zemi*. 1. Vydání. Praha: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2007.
- RATZINGER, Joseph. *Vrchol a pramen. Texty o eucharistii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2009.
- RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský I*. 3. vydání. Brno: Barrister &Principal. 2011.
- SCHALLER, Marian. *Římský misál*. 1. vydání. Praha: Dědictví Svatojanské. 1925.
- ŠPAČEK, Richard. *Katolická věrouka. Díl III*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1922.

ŠPIRKO, Jozef. *Snem v Tridente*. Košice: Verbum. 1947.

The Greek New Testament, 4. revidované vydání, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994.

WOLF, Václav. *Dogmatika De sacramentis*. 2. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1994.

Elektronický zdroj

JAN PAVEL II. *Ecclesia de Eucharistia*. (17. 4. 2003) [2017-01-12].

<http://www.kebrle.cz/katdocs/Ecclesia_de_Eucharistia_media.pdf>.

PAVEL VI. *Mysterium fidei*. [2017-01-16]. <http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_03091965_mysterium.html>.

Přílohy